

Shri Raghunatha Temple MSS. Library,
JAMMU

No. ३६३ ३६३
घ
Title रघुवंशः
Author कालिदासः
Extent ४६ पत्र Age सं. १५ ७८
Subject काव्य

✓
रघुवंशः

३६३

५६ पत्रागरी

विष्वक् ॥ २ ॥ वारीरसादादसमग्रवृषणासुखनसालकृतलोध्वांडनातिवृषा
 काशेनविचेयतास्काविनातकल्पाशशिनेवसर्वरी ३ ॥ सुखनसाकेतकप
 वृषांडनाकृशांगयष्टिः परिमेयवृषणा ॥ श्विताल्यतारांककृणाडमंडलादिना
 तकल्पांरुनीविडंबयेत ४ ॥ तदाननंष्टसुरसिंहितीश्वाराहः समाधाय
 नवृप्तिमायायो ॥ करीवसिक्ककंष्टघातेः पयोमुवांशुविद्यपायवनराजिप
 ल्वलं ५ ॥ दिवंमरुवातिवानाकृतेनुवंदिंगंतविश्रातरायादिसुतः ॥ अता
 तिलाषप्रथमंतथाविधमातावबंधमत्तरसात्रिलयसा ६ ॥ नामक्रिया
 शंसतिकिंचिदीक्षितंस्पृहावतीवमुष्ठाकषुमागधी ॥ इतिस्मष्टकृत्यनुवल
 माहृतः प्रियासखीरुत्तराकाशलेश्वरः ७ ॥ उपत्यसादाहदडुःखशीलता
 यदेववृषेपयदाहृतं तदीष्टमस्याश्रितिवपिन्नुपातरनुदनासाधेमक्षिऊधव
 नः ८ ॥ दिनेषुगच्छुमक्षकपांडुरतदीयमा नीलमुखसुनदय ॥ निरश्चकारच
 मरातिलीवयोः सुजातगोः पंककृकोशायाः श्रिया ९ ॥ क्रमेणनिस्तीर्यवदोह

रजोव

गर्वक

प्राच्य

ध

ददध्याप्रचायमानवयवारराजसा। पुण्यपत्रायगमादनंतरं लतेवसन्नमता।
 रूपलवा १० निक्षनगतीमिवसागरावरंगशमीमिवात्यंतरनीलोषावका॥
 नदीमिवतमलिलासरसुतीवृषः सस्रंमहिषीममन्यता ११ प्रियापुत्र
 गम्यगमः समुन्नतचुडाङ्गितानावदिगंतसंपदा। यथाक्रमं प्रसवना
 दिकाः क्रियाधातश्चधीरः सहशीर्षधनसः १२ सुरेन्द्रमात्राश्रितगतीगोर
 वाययन्नमुक्तासनयागृहागतः। तायापचारान्नलिरिवन्नदस्याननद
 पारिप्लवनेत्रयावृषः १३ कुमारवृत्त्याकुशालरक्षिष्ठितेतिषसिराप्तेर
 षगनविशमनि। पतिः प्रतीतः प्रमदोत्सुखी प्रियाददशकालमिवमत्रि
 तामिव १४ यदि सतः पंचनिरुद्धं संप्राप्यैरस्ययोगः सचित्तताग्यसंपदाश्च
 सुतपुत्रं समये शची समाधि साधनाशक्तिरिवायमकथं १५ दिशः प्रोसा
 दुर्मरुतो ववः सुरवाः बुद्धिणा धिक्कृतमभिराददे। वव्वुसर्वशुभशशितक
 गंयवोदिलोकात्कदयायतादृशा १६ अरिष्टशय्यापरितोविमारिणा सुकृत

शुचान्वापराधसु

नि १

चर्चरात्रनिशीथो दि

स्वा रात्रि

नस्यविजेनतेजसा॥ तिग्नीष्वादीपाः सहसा हतविषोवपूवुरालेख्यसमपि
 ताश्वा ११ कृतायश्चकृतचरायशंसतकसोमारुतमासृतसंमिताक
 रां श्रद्धयमांसीव्रयामवपूपातः शत्रिप्रतच्छत्रुमुनिवचामरे १८ समी
 क्षप्रस्यपिताचिरान्तरुनिक्षनकनस्ययाववडुर्गतः॥ मुदाशरीर
 प्रवपूवनात्मनः पायाधिरिद्वदयसूक्ष्मितायथा १९ निवातपद्मस्ति
 मितनचक्रुषानूपस्यकांतपिथवतः सुताननामहोवापदाधः प्ररडवे
 दुदर्शनाशुक्रः प्रदर्षः प्रवाचुषवचात्मनि २० संजातकर्मण्यरिवलेतप
 स्विनातापावदेत्यपुरोधसाकृते॥ विलीयसूत्रमणिशकरोद्भवः
 प्रयुक्तसंस्कारश्वाधिकंबानो २१ सुखमंगलत्रयः स्वनाः प्र
 मादवृत्तिः सहवारायाषिताः न केवलं सन्निभामधीपातः पथिचक्र
 तंतदिवौकसामपि २२ नसंयतसम्यक् रक्तुर्दिमावयद्यं सुतज्जसादप
 तः॥ कृणानिक्षनाश्चयमेवाकवलंतदापिटणामुवेसबंधनात २३ सुतस्य

ना

पंक्षला

हर्ष

पनि

निः ४

वन्त्रय

श्रु

यायादयमंतमर्त्तकस्यथापरमंयुधिर्वतिपाथिवः॥अवेक्ष्यधातागमनाथ
 मयविचकारनाम्नारबुमात्मसंतवा॥२४॥पिबुःप्रयत्नाअसमयसंपदःश्रुते
 :शरीरावयवविदितदिना।पुण्याष्टदिंदरिदश्चदीक्षितरुद्रप्रवशादिव
 बालचंद्रमाः॥२५॥उमाष्टयांकोशरक्तमनायथाऊंचांतनेशवीधुरंदरो
 ।तथावृषःसावसुतेनमागधीतनंदउसमद्वेगेनतस्माम्॥२६॥रथागंधी
 मोरिवलावबंधनंरुद्रयथात्रमपरस्यराश्रयं॥विनक्तमाप्यकसुतेन
 तन्नायाःपरस्यरास्यापरिनयदीयता॥२७॥उवाचक्षत्राप्रथामादितंव
 त्वायायोतदीयामवलंब्यवांगुलिं॥अनृच्चनमःप्रणिपातशिक्रयापिबु
 र्मुदांतनतनातमोर्त्तकः॥२८॥तमेकमाराप्यशरीरायागजिःसुखेवनि
 षिंचंतमिवाष्टंतवचि।उयांतसंमूलितलोचनोवृषश्चिरासुतस्यशरसा
 ज्ञतायायो॥२९॥अमंसवानेनपराध्वज्जन्मनास्थितरासनास्थितिमंतम
 वयं।सुसूत्रितेदतगुणाग्रवर्तिः।पतिःप्रजानामिवसर्गमात्मनः॥३०॥

यथा
 ना

नेव प्रत

ना

१३

चौ१

एतत्तल्लक्षणाकपद्माकरमात्पुत्रेः सवयो निरावृत्तः लिप्यैयथावज्जहणेन
अयं नदीसुखेनेव समुद्रमाविशत ३१ अथोपनीतं विधिवदि पश्चिंता विनिष्क
रेनं गुमावायुरुषियं। अतंधयनाश्च वचुवुरनीक क्रिया द्विवस्यपि हिता प्रसी
दति ३२ धियः समायेः सगुणे रूपाण रुदारधीः क्रमाच्चतस्रश्चतुरसीवापमा
। ततार विद्याः पवनातिपाति निदिशा हरिर्दिदरिता मि वश्चरः ३३ वचं सा
मेधां परिक्षयारो रवी अशिक्षितां पुं पित्रे वमं वृत्तिता ता कवलं तदुत्तरक
पाथिवः क्षिता वचदक धनुर्धारापिसः ३४ मद्दोक्तं वसंतं स रस्युग्रा
त्रिवक्षिणं जना वं कलसः श्रियत्रिवारधुः क्रमाद्यो वन निनाशो वावः पुषोष
गोनीयं मनोहरं वपुः ३५ अथास्मादा न विधरं नंतरं विवाहदीक्षा निरव
र्तयद्गुरुः। नरेन्द्रकन्या समवाप्य सत्यं तिता मापदं दक्षुता इवा वपुः ३६ यु
वायुगव्याय नवाकरं मलः कपाटवक्षाः परिणद्धकंधरः। वपुः प्रकषादिक्य
दुरुरधुमथापितीचिर्विनयादिदृश्यवः ३७ अथ प्रजातां चिरमात्मना हता

ततः

नितांतयुर्वीलघयिष्यताधुरं। निसर्गमंस्कारविनीतइत्यामोवृषेणवाक्रबुवरा
 ऊशदलाक। ३८। नारदमूलायतनादनंतरंतदास्यदंश्रीयुवराऊसंजित
 । अगच्छदंशानयुणानिलाषिणीनवावतारंकमलादिवोत्पलं ३९ विना।
 वसुःसारथितेववायुनाघनव्यपायेनगतस्त्रिमानिवावृष्टवातनातितरां
 सिद्धःमहःकटपलादनकरीवपाथिवः। ४०। निषुज्यतांहामुत्तरंगरह
 णाधुवर्द्धराऊसुतिरसुद्धुतं। अर्धसामकेनशतकत्तपमःशतकत्तनाम
 एविष्णमापसः। ४१। अतःपरंततमरवाययकृताउत्तरंगसुहृष्टमनगी
 लंघुतः। धुवृतामग्रतएववरहतांऊहारशकःकिलहृदविशदः। ४२
 विषादलुप्तप्रतिपत्तिविस्मितकुमारसित्यसपदिस्वितंवततावशिष्टेषु
 बुश्रयहृद्यगताश्रुतप्रलावाददृशयनंदिनी ४३। अस्मिन्नुत्तमाजयु
 त्तलोचनेमामोदयेनेहउत्तरंगमीक्षासाधननिशमेतिवचःसमीक्षितसुदं
 दुरामापदिस्तीक्ष्णदंष्ट्रः ४४। तदंगनिस्पंदकालनलाचनेप्रसृज्यपुण्ये

नु६

व

॥

७

गृ५

१४

ललाहनेधनुषमोषंसमधनसायकं ५७ दिलीपसुतः। सहद्वज्जातरं प्रवि
 श्य नीमासुराणां तौ चितः। पपावनाश्चादित पूर्वमाशुगः। कुत्र हलेनेव
 मनुष्याणां तं ५८ हरेः। कुमारोपि कुमारविक्रमः। सुरदिपास्फालनक
 कंशां गुलो। चक्रे शची पत्रलताक्रिया चित्तमनाम विक्कं निचरत्वा न साय
 कं ५९। ऊदारवात्सल्यं नमः मयूरपक्षी शरेण शक्रस्य महाशक्तिध्वजं। बुको
 पतास्मि सह शंभुश्चिद्यः। प्रमह्य किरावपारायणादिव ६०। तायारुपां
 तश्चित्तमिदमिति कंगरुत्तदाशीतिपत्नी मदशनिः। बभूवुषुषुषु मलंज
 येषिणारामसुरवे रुद्धसुरवे श्वपतिनिः ६१॥ अतिप्रबंधप्रदिता सुवृष्टि
 निममाश्रयः। प्रमदस्य तज्जसः। शशाकनिर्वपयितुं न वासवः। सुतश्च
 तं वक्रि मिवाक्षिरं बुदः ६२। ततः प्रकोष्ठहरि चंदनां किते प्रमथ्यमाना र्षव
 धीरतादिनी। रघुः शशांका र्धसुरवे न पत्रिणा शशांका मनुना विडौजसः

दृष्टमवापमुच्छ्रयविष्टमश्रुः प्रवृत्तताय प्रवृत्तस्य विधिषः। मदीधपह
 व्यपरोपणोऽतं स्फुरत्प्रतामंडलमश्रुमादाद ६४ रघुनृशं वक्रसितेतता
 डितः प्रपातश्चामोसदासैनिकाश्रुतिः। निमेषमात्रादवक्ष्यव्यथासा
 होष्ठितः सैनिकदर्पतिः सनैः ६५ तस्यापिश्रुव्यवहारनिष्ठुरेविष्टकृता
 वधिरमस्य तस्य षः। उतोषदीयातिशायनवृद्धापदं हि सर्वत्रगुणानिधी
 यात ६६ असंगमदिष्टपिमारवत्तयानमत्तद्वान्यतविष्णोऽतमायुधं अवे
 हिमापीतश्रुतत्रुंगमाक्षरं वृणीष्यति तमाहवासरः ६७ ततोनिषंगाद
 समग्रतिः स्रुतं सुवर्षं पुंस्वकृतिरङ्गितायुलिं। नरेन्द्रसुवः प्रतिमंदरनि
 शुषिद्यवदं प्रत्यवदसुरेश्वर ६८ आमाद्यमश्वद्यदिमन्यासप्रमाणोततः
 समाज्ञेविधितवकर्मणि। अकृषदीकानिरतस्य मेघः। क्रतोरशेषेण फ
 लेनयुज्यतां। ६९ यथावृत्तांतमिमं सदागतस्त्रिलोचनेकांशतयाङ्गरास

दातवेवमंदेशदशदिशांयतिः शृणोतिदेवेशतथाविधीयतां च तथेति का
 मं प्रतिशुश्रुवा वा वायथागतं मातलि सारथिययो। वृषस्पनातिप्रमना
 : सद्यो गृहं दत्तं गृहं सुदक्षणा सुवरपितृवर्जत। ७१। तं यमं दत्तं यमं प्रवोधि
 तः प्रजे श्वरः शासनदारिणादरेः। पराशुश्रुवा चले तथाणिता तदीयं
 गंकलिशवृणा कितं। ७२। इति कृती शान्तवर्तिन वाधिकां महाकृतना
 महनीयशासनः। समारुरुकुर्दिवमाशुषकायतनासायानपरंपरा।
 मिव ७३। अथमविषयव्यावृत्तात्मा यथाविधि सनात्। नृपतिककंदद
 वायुनेसितातपवारुणं। सुनिवनतरुछाया देव्या तया सह शिश्रिये गलि
 तवयसा मिह्ना कृणा मिदं कलवतं। ७४। वा। इति श्रीरघुवंशे महाकावे
 कविश्रीकालिदासकृतोत्तरवृत्ततिर्नाम तृतीयः सर्गः॥ ॥ वा ॥। सराज्यं गुरु
 णादने शतपद्याधिकं वानो। दिनांत निहितं तजः सवित्रवज्रताशन ७५
 रुद्रतध्वजस्य वतास्या नयनपंक्तयः। नवात्फवानदशिन्यो ननंडः सुप्रजाः

प्रजाः ॥ शब्दायामंडललाक्षणतमदृश्याकिलस्यं। पेंद्रातपावणलेऊमात्राज्य
 दीक्षितं। ३। परिकल्पितसंनिधिमकालकालेचवंदिषु। सुत्यं सुतितिरण्यानि
 रूपतासुसरस्वती। ४। मनुप्रवृत्तितिमान्निर्बुक्तायद्यपिराऊनिः। तथाप्य
 नन्यपूर्ववत्तस्मिन्नासीदुसंधरा। ५। न्यस्रंशुदिलीपंचतं वसुश्रुवशोपति
 । राजासुधृतिनाराचददिशाल्यमिवाधितं। ६। दिलीपानंतरं राज्ञस्तं निश
 म्यप्रतिष्ठितं। पूर्वप्रधूमितराज्ञाहृदयेमिरिमेष्ठितः। ७। समामेवस्ममाकां।
 तं हयधिरदगामिता। तेन सिंहासनं पित्रमखिलं चारिमंडलं। ८। नयविज्ञि
 नं चोराजिसदसाद्यापदक्षितं। पूर्वएवा नवत्यक्षस्मिन्ना नवद्वतरः। ९। मं
 दोकं वाः कृतास्तनयुणाधिकतयागुरो। फलनसदकारस्य पुष्पो ऊम
 मश्वो प्रजाः। १०। सहिसर्वस्य लोकस्युक्तदंडतयामनः। आददेनातिशीतो
 स्नानतश्चानिवदक्षिणः। ११। पंचानामपिल्लतानामुक्कषं पुषु पुषुणाः। तवेत
 स्मिन्महीपाले सर्वतवमिवाचनचतः। १२। यथा प्रकृतादनांचदः प्रतायात्तपनोरथा ॥ १३

कारम॥ उ३ पुराणेः कलुषास्यसह प्रसायितः कृशाः॥ पश्चात्प्रयायितः पंका
 श्वक्रियामार्गनिम्नगाः॥ **३४** मासनामहती कर्षनपूर्वमागरगामिती॥ वनौ॥
 हरकटावृष्टांगगामिवत्तगीरयः॥ **३५** त्याजितः फलमुत्वातेतीमेश्वक
 धाष्टोः॥ तस्यासीडन्त्राणामार्गः पादोपरिवदतिनः॥ **३६** पोरस्यानेवमा
 क्रामंसासातजतपदातजयी॥ प्रापतालीवनश्याममुपकंठमाहादाधः॥ **३७**
 ॥ अतयाणां समुद्धुसस्माञ्जिधुरयादिव॥ आत्मा संरक्षितः सुखेष्टतिमा
 श्रित्यवेतसी॥ **३८** वंगानुत्वायतरमानतातोसाधनोदतानातिचरवानज
 यंसनानुगंगाश्रांतातरेषुमः॥ **३९** आपादपद्मप्रवणाः कलमाश्वतेरु
 फलेः संवर्द्धयामासुरुत्वातप्रतिरापिताः॥ **४०** मतीनीकपिशामित्यवर्द्ध
 हिरदामञ्जलिः॥ उक्कलादेशितपथः कलिगान्धिसारवाययो॥ **४१** मप्रतापंम
 दंडस्यमृक्षितीकृंगानिषेयत्वाञ्जकशदिरदाम्पवयंतागंतीरिवेदिनः॥ **४२** प्र
 तिजयाहकालिगसमासुर्गजसाधनः॥ पद्महेदोद्यतंशक्रंशिलावर्षीवपर्वतः॥

३३ दिव्यं विषयं काकुसुमं ताराचंद्रादिनां सत्संगलसात इति प्रतिपदं कथयिष्ये ४४
 ॥ वायव्याश्रुतिनिर्हता तत्काविद्यात्महोदधेः ॥ गजानीका अका लिंगं तादृशं स्यात्
 मिवादाद ४५ अस्त्यस्त्यतवादानां चरतां गात्रसिद्धिः ॥ मर्मरः पवनो ह्यत राजता
 लीवनधनिः ॥ ४६ तां ब्रह्मीनां दले स्रवरचिता पातत्रयः ॥ नालिकरा संवयोक्ष
 ॥ शाश्वतं वयं प्राप्नुवामः ॥ ४७ गृहीतप्रतिमुक्तस्य सधर्मविजयी वृषः ॥ श्रियं माहं
 प्रतापस्य कृद्धारनवमदिनी ॥ ४८ तेतावलात्तयेनेव फलवत्सूगमालिना ॥
 अगस्याचरिता माशा मनाशा स्याज्जाया पायो ॥ ४९ सा सैन्यपरिनागतं गज
 दानसुगंधिना ॥ काचिरीं सरितां पत्कः शंकनीया मिवाकारात् ॥ ५० ॥ नायाश्च
 पृथिवीं पाणां तेनाकरं लायाषितां ॥ अलकेषु च मूर्खेषु स्रतिनिधीकृतः ॥ ५१
 बलिरक्षुषिता स्रस्य विजिगीषार्गता धनः ॥ मरिचिज्ञातहारीतामलयादरुपत्त
 काः ॥ ५२ ॥ अज्ञानयखुरकुसुमाकिलाक्षुसंसेवा ॥ व्यानाशमपदि व्यामकी
 टकोशा विलंरजः ॥ ५३ ॥ समं डारश्च कुसुमातामेलानामुत्पत्तिस्तव ॥ ब्रह्मगंधिष

रस्वाधी

मन्त्रेनकाटपुफलेणवः॥५४॥तोगिवेष्टनमायेषुचंदनानांसमर्पितानांश्रंसक
रिणांयेवंविपदीछेदेनामपि॥५५॥दिशिमेंदायततज्जादक्षिणस्यांरवेरपि॥
तस्यामेवराघाःपांड्याःप्रतापंतविस्महेर॥५६॥ताम्रपसीसामतस्यसुक्तासा
रंमाहादाधः॥ततिपत्यदउसंस्मयत्रास्वमिवसंचितं॥५७॥सतिविश्रययथा
कामंतटस्थधीनचंदनो॥सुनाविवदिशसस्याःशालोमंलयडुदीरा॥५८॥अ
सह्यविक्रमःसह्यंहरसुक्तमुदचता॥नितंबमिवामदिन्याःश्रंसाशुकमलंघा
यता॥५९॥युग्माः॥॥खड्गरीस्कंधनधानामदोजारसुगंधिषु॥कटेषुकरिणांप
उःपुनागत्यःशिलीसुखाः॥६०॥तस्यानीकिर्विसर्पप्रिरपरांतजायाद्यते
॥रामाश्रीआरिताप्यासीअद्यलग्नइवास्मिन्॥६१॥मरुलामारुताक्षतमग
म॥कितकरजः॥ताद्याधवारणमयन्नपटवासता॥६२॥अवकाशं किलो
दवानरमायात्पथितादादो॥अपरांतमहीपालव्याज्जनरघावकरं॥६३॥मन्त्रे
नंदनोकीर्त्यक्तविक्रमलक्षणंविक्कटमेवतात्राखेर्जयसंनचकारसः॥६४॥पा

मंगल

अम

मम

गजा

हरित

कु

छान

एवप्रक्रियाष्टकवतसदृष्टानीलोधीरवाशवालनशंसनदंतद्वयेनाशमविलं
वितन॥४४॥॥युग्मं॥संहारविह्वलपुक्रियणद्वेनतीरातिसुरवःसश
क्षंबलोसतिद्वनद्वतसुरंगावायर्गलानंगद्वप्रवृत्तः॥४५॥शिलोपमःशो
वलमंजरीणांजालानिकर्षंस्वरमासपश्चात्।पूर्वतदुत्पीडितवारिराशि
ःसरित्वाहसदृष्टमुअशमप्य॥४६॥ताम्येकनागस्यकापालसित्यार्जला
वगाहकणमावशांता।वात्यतरानेकपदशानिनपुनर्हिदीपमदुर्दिन
श्री॥४७॥सप्तकदकीरकडुप्रवाहमसहमाश्रयमदंतदीप्यं।विलंघिता
क्षिरगतीव्रयन्ताः।सनागाजंजाविमुरवीबभूवुः॥४८॥सक्तिर्बलंमममक्ति
धुतयुग्यश्चतमाहपर्यस्वरस्यकाणनागमापरित्राणचिदस्मायाधंसे
नानिवेशंमुमलंचकार॥४९॥तमापतंतनूपातरिवाध्यावत्यःकरीतिश्रुत
वानुकमार॥निवर्त्त्यिष्यन्विशिारवणीकुलेजघाननात्यायतकृष्टचाप
॥५०॥सविधमात्रःकिलनागरूपमुज्ज्यतद्विस्मिन्मतासेन्यदृष्टंस्फु।

अश्वः

कर्तुरेण

सुतेन

विय

वर्द्धि

कोत

रसनामंडलमध्यवर्तिकांतवपुत्रामिचरंप्रपाद। ५१ अथप्रतापोपेतःकुमा
 रं कं ल्यङ्गामाहिरवकीयपुष्पः। उवाचवाङ्मीदृशनप्रतापिः संवर्द्धितारसुला
 तारहारः। ५२ मंतगशापादवालपसुलादवाप्तवानस्मिमंतगजव। अवां
 दि गंधर्वपातसन्नृजं प्रियंवदं मां प्रियदृशनिम्ब। ५३ सवाचुनीतः प्रणते
 नपश्चात्तमया महर्षिर्बुधतामगच्छत। उल्लवमग्यातपसंप्रायागाह्यं दिव्य
 माप्रकृतिर्जलम्। ५४ इहाकवशप्रतावायदातालश्वशुजः कंसमया सु
 खना। सायाद्यासाम्भनवपुर्महिमातादत्यावारअतापानिधिमां। ५५ सामा
 वितः सववतावयाहंशायाहिरवार्थितदृशनिन। प्रतिप्रियं चिद्रवातानक।
 योदृष्टाहिमस्याश्वपादापलशिः। ५६ गंधर्वमसुतदितः प्रतीकप्रायागसंहा
 रविसक्तमंत्रं। प्रस्थापननामयतः प्रदत्तैर्नारिहिमाविजयश्चहास। ५७ अ
 लंक्रियामां प्रतिगन्तुकृतंदयापणेतः प्रहरन्नपि वं। तस्मादुपकंदयतिप्रयोजं
 मयिवयानप्रतिषेधसौहं। ५८ तथेसुपसृज्यपयः पवित्रं सोमोद्भवायाः सरितो वृसो

प्राप्तेः

गर्वित

गुहाण

२५

शिव

संमोहनं नाम संखे ममात्रं प्रयोगसंहा। विनक्तमंत्रं। गंधर्वनादकवयत

मः॥ उदयुरवः सोऽथ विष्णुमंत्रं जया ह तस्मान्निष्कृती तशापातः ॥ एव तायारधनि दे
वाया गादा मे दुषोः सख्या म चित्या ह उ एको याया वित्र रथ प्र देशान सौरा ऊरमा
न पारा विद नान् ॥ ६० ॥ तं तस्मिन्वा सं न गारा प कं त त दा ग मा रुं रुं प्र द यः ॥ प्र लु क्त
गा म क थ के श कं डः चं डं प्र द द्वा मि रि वा मि माली ॥ ६१ ॥ प्र वि श्य चि नं पु र म य
र म य था यी ती चि स्ना था पा च र द पि त श्रीः ॥ मा न य था त व्र ज नः सा मा ता वि द
र्त्त मा गं उ म डं गु ह रं ॥ ६२ ॥ त स्या धि का रि पु रु षेः प्र ण तेः प्र दि ष्ठा प्रा ष्ठा र द
दि वि नि व शि त हे म कुं ता र म्पा र धु प्र ति नि धिः स ना वा प का यं बा ल्या त
रा मि व द शं म दा ना धु वा सा ॥ ६३ ॥ त व्र च यं व र स मा हू त रां ऊ लो कं क न्या ल
ला म क म नी य म ड स्य लि आः ॥ ला वा वा बा ध क लु षा द यि त व रा वि नि जा चि
रे ण न य ना ति सु र वी व न्र व ॥ ६४ ॥ तं क र्म नृ प्र ण ति पी डि त पी व रं सं शा य्या त र क्त
द वि म द क्क शां ग रा गां वे ता लि का ल लि त वं ध म नो द रा तिः प्रा वो ध य नृ ष मि वा
पि शि रु दा र वा व ॥ ६५ ॥ रा त्रि ग ता म म ति म तां व र मुं च श य्या क्ष त्रा धि धे व न नृ ध

ऊर्गतेवितक्ता। यामेकतस्रवितनिगुरुविनिदस्य्यानुचानपरधुर्यपदावलंबी
निशवशेनतवनाम्यनावह्यमाणपयुशुकवमबलानिशिषडितेवालक्ष्मीवि
नादयतियेनदिगंतलबीसोपिब्रदाननरुचिंविजुह्वानिचंदः। ६७। तद्वलुनायु
गपडनिषितनतावमद्यः। परधुलामधिरादतां। प्रस्यदमानपरुषतरता
रमंतश्चकुसुवप्रवलितत्रमरचपमं। ६८। वृत्तस्त्रिषंदरतिपुष्पमानाकदाना
मंसृज्यातसरसिजिररुणाशनिनिः। म्नानाविकपरगुणनविनातवायुः।
सोमं धमीशुरिवत्सुरवमारुतस्य॥ ६९॥ ताव्यादरेषुपतितंडुमपल्लवेषुनि
क्षितहारगुहिकाविशदहिमांतः। संलक्ष्यतेदशनचंद्रिकयानुविधंविवाध
लवप्रैरितागमिवस्मितं। ७०। यावयतापनिधिराक्रमतवतावुरंयताव
दरुणेनतमोनिरसं। आयाधमोयसरतावयिवीरयातेकिंवारिषुसवयुरुःस
यमुच्छिनत्ति। ७१। निशकदत्कनयपक्षविनीतनिजाः। संवेरमासुरवरश्चरवल
कपिणसे। येषांवितांतितरुणारुणारागायागाजिनाः। डिगैरिकतटाइवदंत

नै६

अग्नि

नेकस्तगतिंसहायमवाप्ययः क्वचित्कालगतिं क्षणं सितं गमपरश्चधस्य सं।
 तावयस्यत्यलपत्रसारां ४२ अस्या कलक्ष्मीनवदीर्घबाहोमीहिमतीवयते
 तंबकांवी। प्रसादजालेर्जलावणिरम्यारवायदिषद्वुमसिकामः ४३ तं
 स्याः प्रकामं प्रियदशीनापिनसैहितीशोरुवायववृवाशरत्नमृष्टां बुधाराप
 रोधः शशीवपय प्रकालानलिन्याः ४४ सासुरासनाधिपतिं सुवेणसु।
 द्विष्यदशांतरगीतकीं आचारशुद्धानयवंशदीपं शुभान्तरह्याङ्गदेक
 मारी ४५ नीपात्रयः पाथिवपथकायुणैर्यमाश्रित्य परस्परारण। सिद्धाश्च
 मंशातमेवित्यमात्माने मरिगाकापुत्रसृज विराधः ४६ यस्यात्मागहनय
 नानिगमाकातिर्हिमांशारिवसंतिविष्टा। दम्पयिसंरूढवृणां ऊरुशतजो
 विसह्यरिषुमदिरेषु ४७ यस्यावाराधसुनचदनानां प्रकालनादरिविद
 रकालो कलिंदकन्यामशुरांगतापिगांगामिसंष्टकालवताति ४८ ज्ञात
 नताह्याकिलकालियेनमणिं विष्टं यमुनौकसायः ॥ वदस्वलां व्यापेरुचिं

कटिमेवला

अनं

सूर्यवर्तनी

युञ्जना

खग

दत्तं

यह

दुर्ग

मेव

जलकीडा

नवतेन

दक्षतः सको सुतेरुपयतीव विस्मं ॥ ५५ ॥ संताप्य नत्तरि ममुं बुवानं मुदुप्रवालात्
 रघुष्यशाय्य। वृदावनचित्ररथादवन निर्विश्रान्तं सुंदरियो वनश्रीः ॥ ५० ॥ अ
 धमस्य चानः पषाता कितानि शैलेयनक्षानि शिलातलानि कैलापिना प्रावृषि
 पश्य हृत्कं तासुगावर्धन कंदरासु ॥ ५१ ॥ वृष्टं तमावर्तमाना कृतानिः सा
 यत्यगादन्ववध्वं वित्री। मंदीरं मार्गवशात्तापतस्त्रौतावहासागरगामिनीव ॥
 ५२ ॥ अथागदास्मिष्टचुङ्कुकिष्पादमांगदं नाम कलिंगनाथ। आसदु पीसा
 दितशत्रुपंकवाला मवाल डमुग्दीवताप ॥ ५३ ॥ अस्मा मादं प्रादिसमानसार
 पतिर्महदस्य माहादाधश्चायस्य कैरस्मिन् गजकलनया वासुयातीव पुरो
 मादं ॥ ५४ ॥ ज्याघातरारवसुत्राजा बुजात्या बिनर्तियश्चापृता पारागः। रि
 बुश्रियः साकनवाप्यामाकबंदीकृताया इव पृथ्वी ॥ ५५ ॥ यमात्मनः सप्त
 निसंतिविष्टं मंडधनित्या नित्या जितया मन्त्र्यः। प्रमादवातायनदृश्यवीचिः
 ॥ ५६ ॥ अनेन साधविहरां बुराशेसीरपुताली वनमंरीरपु। दीपांतरानी तलवं
 मंतीर आकाशित उक्कपणेधनिः प्रबोधयत्यर्णवैरवसुप्तं ॥ २

उक्तं

वर्षाकाले

नदी

सतः

मार्ग

३७

अग्निनीः

मन्त्रो

कृतौ च यं वरमाला प्रदातो नाम प्रष्टुमसमी ॥ १ ॥ आद्याप्य वासदृशेन युक्तं
क्राद न साक्षादिव देवेना। श्रुत्वा रमादाय विदत्तं राजः। पुर प्रावशा निशुखा
वचुवा ॥ २ ॥ शसनातिवेशान्मुष्टि वीचुजा पिङ्गमुर्विनातग्रहमंदनासाः। ला
ज्या प्रतिव्ययमानारथवातरूपशुवायषुवमात्यसूयाः ॥ ३ ॥ सान्निध्यया।
गमकिलतत्र शच्याः। श्रुत्वा वरकान्तकृता मनावः। काकृशुमुद्दिश्य समम
रापिशशामातनक्तिन्यालीलाकः ॥ ४ ॥ तावच्चकीर्त्तानिनावापवारमि
द्राबुधाद्यातिततोरणां कंवरः। सवक्ष्यसदृशजुमार्गं प्रापेक्षुज्ज्वायनिवा
रिताः ॥ ५ ॥ ततश्च दालोकनतत्पराणां सौधेषु वामी करजालवसु। वचु
वुरिबंषु पुर सुंदरीणां त्यक्तान्यकायानि विवर्षितानि ॥ ६ ॥ आलाकमार्गस
हसावुक्त्या कथाचिडादृष्टतवांतमाल्यः। वचुनमंता वितृषावतावतक
रणरुद्धा पिहिकेशपाशः ॥ ७ ॥ प्रसाधिकाले बित्तमग्रपादमाक्षिप्य का
चिद्वरगमेवावृष्टलीलागतिरागवाक्कादलक्तकांकायदवीततान् ॥ ८ ॥

आर्द्र

स्वलिता नि

कुवर्ण

विस्तारिता

२

मह ४

२३

पुस्तकधरतन्त्रेन विहाय विलोकनाद्यन्तरयावज्जी संप्रत्यवासां परकीयान्ताम्। मिषेयकाचित्तयसागवास्तो॥२॥

विलाचनंदकिणमंडनेन संताप्यतद्वर्जितवामनेत्रा। तथैव वातायनमैतिकर्ष
यायो गालाकामपरावहती॥७॥ जालातराप्रषितदृष्टिरन्याप्रच्छानतिज्ञानव
बंधनीवी। तानि प्रविष्टांतरणप्रतेण दास्यततस्त्वाववलंब्यवासः॥८॥ अर्वाचि।
तामवरमुक्तितायाः पादपदेदुर्नमिते गलती। कस्याश्चिदासीदसनातदा
नीमंगुष्ठमूलार्पितमृत्रशेषा॥९॥ तासांशुरवेगसवगंधगानिव्याप्तांतराः।
पकुक्षदलानां विलालनेत्रमरेर्गवाक्काः सहस्रपत्रांतरणाऽयामन॥१०॥
तामघवंदृष्टिसिंहापिवात्यानायनिजमुविषयांतराणि। तथा द्विशेषे द्विय
द्वित्रिंशोसर्वात्मना वहु रिव प्रविष्टा॥११॥ स्नानवृत्तावपतितिः प्रागाह्निः।
मृयं वरं साधुममं सानाज्या। पादवता रायणमन्यथा सोलालतकांतकथमा
त्मबुल्य॥१२॥ परस्परं स्पृहणीयाशासनं वेदिदं दं दमयाजयिष्यत। अस्मि
न ह्येकैव विधानयजोः पशुः प्रजानां वितथान विष्यत॥१३॥ रतिस्मारावृत्ते।
मिवावृत्तां गजां सहस्रेषु तथा हिवाला। यातेयमात्मप्रतिरूपामवमनोहि।

मा

लः २

गवाक्

कचिनेयला

सर्वे ५ त्रैकु

३३

मन्त्रमगशा-
नमति

विष्णवे न

वयं वैद्वेकाः॥ विद्वेसाममययुसदीया प्रतेर्षिज्ञासुपदाष्ठलेन॥ ३१ मराजलो
कः कृतपर्वसंविद्वारं नमिष्वेसमारा॥ लस्य॥ आदास्यमानः प्रमदाभिषेनदाष्ट
त्यपंथानमजस्यताम्॥ ३२ तन्नापितावक्रयाकेशकानामवृष्टितानंतरजा
विवादः॥ सवाचुरुपातरणीकृतश्रीः प्राप्तापयप्रावमवगात्र॥ ३३ तिस्र
श्रिलोकीप्रथितेनसार्धमाजनमागविसती॥ ३४ रुषिवा॥ तस्मादपावर्तन
कुंडितशः पर्वत्यायामामशवात्तरावमः॥ ३४ प्रमन्यवः प्रागपिकाश
लोडप्रात्यकमात्रसुतयावपुत्रु॥ आतावृपाश्वकृमिरसामताः श्री ५२ न
लासंनतदात्मजस्य ३५॥ तमुददंतपथिलाजकन्यारुगधराजन्तगण
ः सदसः॥ बलिप्रतिष्ठाश्रियमाददानं त्रिविक्रमं पादमिवांशुः॥ ३६ तस्याः
सरहाष्टमिनलयायाधमादिश्रयिणुसचिवां कुमारः॥ प्रत्ययदीत्याष्टि
वादिनीतांज्यातीरथाशाणशवात्तरंग॥ ३७ पतिपदातिरथिनं राथदीशसु
रंगमादीशुरगाधिरुढं॥ यतागजस्यात्युपतज्जुष्वुत्पतिवद्विष्ववयु

मंशपिंड

क्रोधयुक्तः
संतिलिताः

३

वंशः। नदसुखीयध्विनायवाचोनादीरयंतिस्मकलोपादशान्। वाणाकारे
 रेवपरस्यरस्यनामार्जितवापहतः। शशः॥ ३९॥ उक्तापितः संयतिरेणुराश्वे
 सांघीकृतः संदनवंशवाक्रे विस्फारितः। कंजरकर्मतालिरवुकामणाप
 रुरोधस्य॥ ४०॥ मस्यधजावायुवशादिदीप्तिमीरवेः प्रवृद्धध्वजिनीरजंमि
 वचुः। पितृतः परमार्थमस्याः। पृथिविलीनीवनवादकानि॥ ४१॥ राघारघांग
 धनिनाविज्जिवालालघंटाकृणिताननागः॥ सुतर्पनामग्रहणावचूवसां
 पुरजस्यात्मपरावाधः॥ ४२॥ आद्यस्रतोलावनमार्गमाजि। राजाधकार
 स्याद्विहंसितस्याशम्रकताश्वधिपदीरजत्मा। बालारुणास्तुधिरप्रवाहः॥ ४३॥
 उमक्तिनसलंकृतकेनरेणुतस्मापरिष्टात्पवतावक्षतः॥ अंगाराशयस्यकृता
 शतस्यप्रवोचिताधमइवावनासे॥ ४४॥ प्रहारस्रुवापिगमेरथस्योयंहनुया
 लस्यविवर्तिताश्चानायेः। सादितालकितस्रुवीकवृक्षात्तवसामर्षितयानि।
 जघुः॥ ४५॥ अण्डधर्मागपरबाणतूनाधनुस्तंताहस्रवतां। प्रपक्ताः। संघापुरे

नि विज्जिवाल

सान्ता

रुचिरे

४॥३

५१

प्रहारिता

संघाम

सेना

स्वामी

उद्ध

न

३५

वेण

वातः स्यात्सकृदवाच्यवत्प्रा। प्रवर्धनागोः फलितः शरयं ४६ आक्षरणातांगज
 सन्निपातशिरां शिवकिनिशितेः कुरंगैः ॥ हृतान्यपि जपननखायकाटिष्य
 सकृदकशानिचिरणापठः ४७ ॥ पूर्वप्रदत्तनिजघातचयः प्रतिप्रहाराक्रम
 यमा ॥ वरुंगमकंधनिषस्मादहप्रत्याश्च संतरिषुमाचकाह ४८ ॥ तनु
 त्यजां वर्मचृतां विाकाशिष्टह। सुदंतवमितिः पतद्भिः ॥ उद्यंतमग्निं शम
 यां वचूवुर्गजाविवग्नाः करमीकारण ४९ ॥ शिलीसुरवा ॥ तशिरः फला
 द्योऽभ्युतेः शिरासु श्वषाकात्तरवारणक्षितिशाणितमद्यकुल्यारगजसु
 त्योरिवपानचूमिः ॥ ५० ॥ उयांताया निष्कषितं विहंगोरक्षिप्यातन्यः पिशि
 तप्रियापि। कयूरकोटिकृततालुदशाशिवाचुजछेदमुपाचकार ५१ क
 श्वितद्विषश्वरङ्गहृतात्तमागः साद्याविमानप्रचुतामुपय। वामागसं सकृदुग
 गतः संचृत्य कबंधं समारददश ५२ ॥ अन्योन्यसृजितात्मयनादस्ततां तावेव
 सृजौ रथिनोचकोचित। वाश्चिदावायतसंप्रहारो नमायुक्षेवाकृविमर्दने

संबंधे

दा

आवरा

दा

संगम

नौ

नी

हस्तियात

ह

मं

हस्तियात

॥ ५३ ॥ परस्परगणकतयोः प्रहृष्टैरुक्तां तवाद्योः समकालमेव। अमर्त्यनाचेपिकयो
 श्रिदामीदं काशरप्राथितयोर्विवादः ॥ ५४ ॥ दृढावनातावितारतरेष्ठं तु गंजयं
 चापत्रयं ॥ पश्चात्सुरेमारुतायाः प्रहृष्टोपययिष्टात्मवमहासविमी ॥ ५५ ॥
 रेणतामपि बालमाहो जाययावजः प्रत्यरिसेन्यामवाध्यामानिवर्तितसमी
 रणतयातादिकं कस्यतएववक्तिः ॥ ५६ ॥ रथीनिषंगीकध्वुभ्रान्दं प्रसंगज
 न्यकमेकवीरः ॥ विलाडयामासमहावराहः कल्युक्ताया हृत्तमिवास्मिन्
 ॥ ५७ ॥ सदह्निगंतुणाशुखेनवाभमं व्यापारयन्तदसमलकृताडो। आकस्मी
 कृष्टासकृदस्माद्यामुमेर्वीवद्याणानुसुष्टावरिषुभ्रान् ॥ ५८ ॥ सरोषदष्टाधरलो
 हिताक्रेवन्तोदीरखानूकटीर्वदद्भिः ॥ तसारंगासल्लनिकृतकंठेजंकार
 गालेदिषतां शिरानिः ॥ ५९ ॥ सार्धैर्बलागेदिंदप्रधानैः सर्वासाधैः कंठैक
 नेदिनिश्च। सर्वप्रयान्नचभूमिपालासस्मिन्प्रजकुब्धधिसर्वयव ॥ ६० ॥ मोख
 व्रजेष्ठिनरयः परेषांधजाशुमात्रेणवसुवलक्ष्यः ॥ तीक्ष्णमशोदितेपूर्वनागः

व

वायु

वसी ५

संशय

नि

कवच

३६

ॐ आंबादितः

दिमेन

शु ५

किंचिद्वकाशेन विवस्वातवः। दशपिण्डवदायाभमथप्रियाहः प्राचुं कृगजस्रधि
 गजस्रधुः। गंधर्वमस्रं कुसुमाश्रकातः प्रस्थापनं स्रजनिवृत्तलोल्यः॥ ६२॥ ततो
 धनुः कर्षणं मृदहस्रमिकां अपर्यस्र शिरस्रजालं। तस्मिन् धनुः स्रजनिषस्रदेह
 निप्रविधयं नरादवसेन्य॥ ६३॥ ततः प्रियायां नरसः धरोऽतिवश्यपदाध्रो
 ऊलङ्कंकुमारः। ततश्च हस्राजितवीरशब्दः पिवन्त्याशास्रतीमवावनास॥
 ६४॥ शंखस्रजालिङ्गतयातिवृत्तासंभ्रमशब्ददृश्यः श्रयाधः॥ निमीलिताना
 मिव पंकजानां माध्वस्फुरंतं प्रतिमाशशां कं॥ ६५॥ साशाणितो स्रजशिलीमु
 रवाग्नेर्निक्षिपिताः। कञ्जपार्थिवानां। याशादुतं संयतिराघावणनडीवितं
 वः कृपायतिवर्षाः॥ ६६॥ सवापाकां टीनिहिते कञ्जः शिरस्रनिष्कर्षणनि
 व्रामो लिः। ललाटबद्धश्च मवारिबिन्दुतीतां प्रियामत्यवचावनास॥ ६७॥ इतः
 पुरीतर्कहायशश्चावेदसिपशपात्रु मतामयासि। एवं विधेनादवविष्टितन
 वंप्राप्य सैहस्रगतामोतिः॥ ६८॥ तस्यां प्रतिदंष्टितवद्विषादाश्रयो विमुक्तं मुख

मावतामोनिःश्चमवाष्पापगमाप्रपन्नः प्रसादमात्मीयमिवात्मदशः ^{दृष्टी} ६५ दृष्टापिसा
 जीविजितानमाकवाप्तिः सरवीनां प्रियमन्यनंदता ^{दृष्टी} सुलीनवानः पृथतासिष्ट
 मधुराककानिरिवात्रमाला ॥ १०५ ॥ इतिशिरमिसवामंपादमाक्षयराजासुदव
 ददनवद्याताम वद्यादापतः ॥ रथउरगराजानिस्सम्पुद्गलकाया समरवि
 ऊयलक्ष्मीः सेवसूत्रविब्रवा ॥ ११॥ पथमपरिगताथसंरथुः सन्निवृत्तविजयि
 नमनितंश्चश्चाद्यजायाममंतं तदुपहितकटं वः शान्तिमागच्छुकावृत्तदि
 सतिकलधुयसूयचंश्यामहाय ॥ १२॥ ॥ इतिश्रीरघुवंशमहाकाव्यकवि
 श्रीकालिदासकृतोऽडमतीपरिणायानामसप्तमः सर्गः ॥ १० ॥ अथतस्यवि
 वाहकोउकलैलितुंविप्रतणवपाथिवः ॥ वसुधमपिहसगाभिनीमकारादि
 डमतीमिवापरां ॥ १३॥ इतिपिक्वमात्मसात् प्रयतांतवृपसूनवाहियत ॥ त
 उपश्चितमग्रहीदङ्गः पित्रराजेतिनातागृहस्थया ॥ २॥ अमुत्रयवशिष्टसंभृतिः
 सलिलेनसहासिपवतां विशदोश्चमितेनामदिनीकथयामासकृतार्थता

कांत

कुर्यात्

राजसंस्कार

प्रि

मिवात्रसवन्नवदुर्गसदः परेयुरुणाथर्वविदाकृतक्रियः। पवनाभिः समागमोद
 यंसहितं ब्रह्मयद्वान्तजसा। ४॥ रघुमवनिष्टेनोयो वनंतममन्यतनारश्चरं प्रजा
 ॥ सहितस्य ताकवलाश्रियं प्रतिपादसकलानुणान पि। ५॥ अ धिकं शुशु
 तेशु तं युनाधिताय न दद्यामव संगतं। पदष्टमज न ऐष्टकं विनायनास्य।
 न वंचयिष्ये न॥ ६॥ सदयब्रह्मजमदाबुजः सहामादिगमियं ब्राह्म दिति।
 अधिराघनतां सामदिनी नवपाणिग्रहणां वक्षमिद॥ ७॥ अहामवमंताम
 दीपातरितिसर्वश्रुतिष्वितयत्। उदाधुरिव निसंगाशातघनवन्नस्पृष्टिमा
 ननाकचित्। ८॥ नखरो न वक्ष्यसाष्टुः पर्वमानः पृथिवीरुहानिवा सपुरश्च
 तमध्यविक्रामानमयामासृपाननंतरान्। ९॥ अथवीक्ष्यरघुः प्रतिष्ठितं प्र
 क्षतिष्ठात्मजमात्मवित्तया। विषादप्रविनाशधूमिषु विदिवस्तु पृथिनिसृष्टाहा
 नवत्। १०॥ गुणवस्तुतारापितश्रियः परिरणामिदिदिलीपवंशजाः॥ पदवीतरु
 वृक्षः वाससां प्रयताः संयमिनो प्रापदिरा। ११॥ तमरणसमाश्रयात्सुरवंशि।

अनेकातिष्ठ
न युतेन सुने

मपादिप्राणी

गान्यः
अमान्याता

सु३
मार्ग

४ पास्वतं दुर्गोपपास्तु ४

रसावेष्टनाशान्तिनासुतः। पितरं प्रणिपत्य पादयोः परित्यागमया च तात्मनः १२
रघुरशुमुखस्य तस्य तत्कृतवानी श्रितमात्मकं प्रियः। न उ स पश्येत्तत्र चं
नः प्रतिपादय पवर्जितां प्रियं १३ सकिलाश्रममं त्यमाश्रितानि वसन्ना वस
त्युपराद्धिः। स सुषायवा विज्ञातं प्रियः श्रिया १४॥ प्रशमस्त्रितपूवपाथिवं
कुलमस्य ह्यतनूतानश्वरं न स सा निवृत्ते उ ना उ ला सुदितां केषु समाभारा
दतत १५॥ यतिपाथिवलिङ्ग क्षरिणो ददृशा त रघुराघावो ज निः। अपवर्ग
मादा दयायीया लुवमं शा विवधमीया गतो १६ अकिताधिगमाय मं प्रिति बु
धुकिनीति विशारदे रजः। अनया यि पादा पलशाय रघुराज्ञेः समियायाया
गिनिः १७॥ वृपतिः प्रकृती रवे हि उ वयवदारा सनमा ददयुवा परिचउमु
यां शुभरणा कृशपूतं प्रवया सुविष्टरं १८॥ अनय प्रभुशक्ति संपदा वशम
का वृपती ननं नरना अपरः प्रणिक्षताया ग्याम रुतः शरीरगा वरान् ॥
१९॥ नय वक्रुराजा दिदृक्षया परं धस्य ततानमंडाला ह दाय समारा पयत्मन

परमं ज्योतिरवेक्षितं रघुः ॥ १ ॥ अकरो दक्षिणेश्वरः कितो द्विषदारं न फला नि
 तस्म सात। इतारा दहानश्च कर्मणा वष्टते ज्ञानमाय न ^{विक्रम} ॥ २० ॥ एण वंधसु
 खानु एण नङः षडुपा बुक्त समीक्ष्य त फलं। रघुरण्य गमजु एण वयं प्र तिष्ठ
 समलोचका चनः ॥ २१ ॥ न न व प्रचुरा फलो दया तश्चिर कर्मा विरग कर्म
 णा। न चाद्या ग विधनी वतरः स्थिरधीरा परमात्म दर्शिता त ॥ २२ ॥ इति शत्रु सु
 चेन्द्रायुषु च प्रतिषिद्ध प्रसार बुजायतो। प्रसूता बुदया एव गीयारु तयं।
 सिद्धि साववा एव ॥ २३ ॥ अथ काश्चिदुक्त व्यापक याग मयि द्वा सम दर्श
 नः समा। तमसः परमा एद ययं बु रुषा याग समा धिनार बुः ॥ २४ ॥ शुतदे
 ह विमर्जतः पित्रश्चिरमश्नु ए विमृज्य राघवः। विदाध विधि मस्य नेष्टिकं यमि
 तिः सार्धमनग्निमग्नि चित् ॥ २५ ॥ अकाराच्च त ईदृदिहिकं पित्र तत्त्वा पित्र कार्य
 कल्प वित्। न हिात न पथा तनु त्यज सनया वर्जित पिंड काक्षिणः ॥ २६ ॥ स परा
 ध्वगितर राघ्यता पित्र रुद्रिश्य सद त्वदितिः। शमिता धिर धिज्य काशु कः क

क ३

५

नवानप्रतिशासनं जगतः। शक्तिरिन्द्रमतीवतामितीप्रतिमासाद्यतमयापो
 रुषा। प्रथमावकुरन्नमरवृदपरावीरमजीकृत्युतं। २४ दशरश्मिशातामम
 बुतियशासादिहुदशमृष्टिभुतं। दशपूर्वरथं यमाख्ययादशकं वारियु
 रं विबुधाः २५ कृषिदेवगणसुधुजांशुतयागप्रसवेः सपाथिवः। अ
 वृणवसुपयिवावलोपरिधुसुक्तशवास्तदीधितिः २६ लमात्रताया।
 पञ्जातायविदुषासनतयवज्जुतं। वसुतस्यविलानाकवल्लयणवना
 पिपरप्रयोजनं। २७ सकदाचिद्वेदितपूजः सहादव्याविजहारसुप्रजा
 । नगारापवानशचीसारवामरुतापालयि वनदान। २८ अथाराधसिदहि
 णादाधः श्रितागाकर्मनिकतमीश्वरं। उपवीणयिभुंयायोरवेरुदगावृत्ति
 प्रथेननारदं। २९ कसुमेयथितामपाथिवैः सुकुमीता शिरानिवाशिता
 । अदरकिलतस्यावगवानधिवामसृहायवमारुतः। ३० नमरेः सुमाना
 सुसारिनिर्वितिकीर्मापरिवादिनीयुतेः। ददृशेयवतावलेपजं सुकुतीवाप

युग्मं

परि

५२

३५

मिवांजनाविलां ३५ अतिस्तुयविचूतिमार्त्तवीमधुगंक्षतिशयेनवीरुधां। वृषतेर
मरस्रगापसादयितारः। सुलाकादिषुष्ठितिं। ३६ कृणमात्रमरवीसुजातायाः स
नायासामवालाव्युदिकला। निमिधुनरान्नमप्रियादतचघातमासवको
सुदी। ३७ वषाकिरेणाजितमुद्रपतंतीपतिमप्ययातयता। वृतेल।
निषकविंशतासह दीपार्तिवृत्तिमदिनी ३८ उसायारपेयाश्चवर्तिनां उ
मालनार्त्तशवणावजिताः। वदगाः कमलाकराश्रयाः समुद्रः रवाश्चतत्र।
वृक्तशः। ३९ वृषतेवजनादितिस्रमोननुदसाउताष्टेवसंस्थिता। प्रतिक
रविधनमायुषः सतिशाषहिफलायकल्पत। ४० प्रतियोजयितव्यं च
लकीसमवस्थामथसर्वविज्ञवाता। सतिनायुनितांतवअलः परिग्राह्यादित
मंकमंगनां। ४१ पतिरंकनिषस्युतयाकृणायायविनिन्नवस्यया। समल
द्व्यतविचदाविलां मृगालखासु। वचंद्रमा। ४२ विललापसबाष्पमज्ज
दंसहजामथपहायधीरता। अतितन्नमायापिमादवंसजातकिंवकथाशरीरि

स्व

म ३

व ६

४०

४३ कसुमान्यपिगात्रसंगमात्रप्रसवत्यायुरापाहिभुंयदि। तत्तविष्पतिदं त मा
 धनं किमिवात्यसुहरिष्पाताविधः ॥ ४४ ॥ अथवाष्टडक्सुहिंसितुं मृडनिवारत
 तेषां त कः ॥ हिमासकविपत्रिरत्रामतलिनी पूर्वनिदशनिंगताः ॥ ४५ ॥ गि
 यं यदि जीवितापहा हृदाय किं निदिता निहंति मां विषमष्टमृतं कचिद्वेद
 मृतं वा विषमीश्वरकृया ॥ ४६ ॥ अथवा मम नाग्यविल्लावादशानिः कल्पितेषाव
 धसा। यदाननतपातितसरुः कृपितीतद्विदपाश्रयालता ॥ ४७ ॥ कृतवत्यसिना
 वधीरणामपराधपियदाहिंसुयि। कथ मे कयादतिराग संकुतमासाधम
 सुनमन्यास ॥ ४८ ॥ ध्रुवमस्मि शठरुक्षिस्मि तं किं तव व अलतस्रवा परालाकम।
 सन्निवृत्ताय यदनाष्टकगतीसिमीश्वरा ॥ ४९ ॥ दयिताय दितावदवृगादिनि
 वृत्तं किं निदंतयादिना। सदनः ॥ मया वितं मम प्रबलामात्मकतां उावदना।
 ॥ ५० ॥ सुरतश्च मसं ॥ ततो मुखवधिया तसे दलावाङ्मापिता। अथवा समितात
 मात्म धिगि ॥ मादहृतामसारतां ॥ ५१ ॥ मनसापिनविधियं मया कृतपूर्वं

विदितः ५

तव किं कदासिमानुशङ्कतिः किं ते रदं व्रियमना वनिबंधनारतिः । पशु कुसु
 मा कचिता नवलीमतश्चलयनसंगरुदस्रवालकानां करत्तारुकारातिमा
 रुतस्त्रुपावर्तनशं किमेमनः ॥ ५॥ नदापाकिं कुमर्दसिधायप्रतिबाधन
 विषादमाश्रमा कलितनयुहागतं तं भस्त्रुहिना पशिवनक्लामोषधिः ॥ ५४ ॥
 दस्रुद्वसितालकं मुखं तव विश्रान्तकथं डानातिमां निशिसुप्रमिवैकं पंकजं
 विरतासं तं दस्रुदं ॥ ५५ ॥ अशिनं पुनरतिशयरी दयिता वंद्यं चरं यं तं त्रिणां
 । इति ता विरतां तरक्लामो कथमन्यत गतानमादाहः ॥ ५६ ॥ नवपल्लवसं सारयि
 तमृदुवायतं दंगमर्पितं तदिदं विषदिध्यातकथं वदवामारुचिताधिराद
 णा ॥ ५७ ॥ इयमप्रतिबाधशायिनी रसनावां प्रथमारदः सरवी । गतिविभ्रमसाद
 नीरवानुवाता वुष्टतवलह्याता ॥ ५८ ॥ कलमन्यत्ता सुतापितं कलदं सीधुग
 तं मदालसं । पृषतीषु घालालमीक्षितपवनो हतलतासु विभ्रमाः ॥ ५९ ॥ विदिवो
 मुकयाप्यवेक्ष्यमांति हितसत्यममीयुणा स्रया । विरतां तवामयुरुद्यं हृदयन

ववलं विवृणुमाः ॥ ६० ॥ अथ मेषु न परिकल्पितं च या सदकारः फलिनी च न शि
 मो ॥ अविधाय विवाहसक्रियामनायार्गस्यैत इत्यस्य प्रतः ॥ ६१ ॥ कुसुमं कृत
 दोहदस्य या यदा गा कायमुदीरयिष्यति ॥ अकंकानरण कथं कथं च त
 ततवानया मिनिवापमाल्यता ॥ ६२ ॥ स्मरत वसुशद्वपुश्चरणानुयद
 मन्युर्ललां अमुना कुसुमाशुवर्षिणा वमशा केतसुगात्रिशा व्यास ॥ ६३ ॥
 तव निश्चयिवादिनिर्वकुले रर्धचितं समं वया ॥ असमाय विलासं मकि
 यो किमिदं किं नरकं विमुष्यत ॥ ६४ ॥ समुद्रः खमखः मखीजनः प्रतिप
 च्छेदनिता यमात्मजः ॥ अहामकरसूत्रयापिते यवसाय प्रतियति निधुरः
 ॥ ६५ ॥ धृतिरस्यमितारतिश्चुता विरता ॥ अमृदं निरुद्धवः ॥ गतमातरणप्रयो
 जनपरिहृत्य शयनीयमग्राम ॥ ६६ ॥ हणीमखिवः मखीमिधः प्रियशि
 ष्याललितकलाविधो करणा विभुखेन मृत्फनाहरताश्चैव किं नाम
 हतं ॥ ६७ ॥ मदिरा किमदाननापितं मधुपीवारमवकथं सुते ॥ अमुपास्यसि

स्त्रा २

अतिषंगकुडं विजिज्ञितानि ति शिष्येण किलावबोधयत् ॥ १५ ॥ असमानवि
धियंति मुनिमवविद्वानपितापकारणं । ननवंतमुपस्थितः स्वयं प्रकृतौ
सौंपयिउं कृतस्थितिः ॥ १६ ॥ मयितस्य सुवृत्तवर्तितल्लुसं दशपदास
रसुती ॥ शृणु विश्रुतसवसारतां हृदि त्वेनामुपक्षउमहसि ॥ १७ ॥ पुरु
षस्य पादेषु जन्मनः समतीतंचनवच्चला विचामहिनिः प्रतिष्ठितं च
कुषावितयं ज्ञानमायनप्रश्रति ॥ १८ ॥ चरतं किल उच्चरंत पृथुणा वि
दाः परिशंकितः पुरा ॥ प्रजिघासमाधिते दिनी हरिशस्महरिणी
सुरंगतां ॥ १९ ॥ सतपः प्रतिबंधमलुना प्रसुरवाविः कृतचारु विक्रमां ।
असपन्नवमाशुषी नितं शमविष्णु प्रलायाभिणा मुनिः ॥ २० ॥ नगवन्
परवानयं ऊतः प्रतिकृलाचरितं कमश्चामा इति चापनतां किति स्पृशं
कृतवाना सुरपुष्पदशनात् ॥ २१ ॥ कथय केशिकवंश संतवातवधूवा

५५

५२

महिषीचिरायसा। उपलब्धवतीदिव्युत्तमिर्विविशग्रापनिवृत्तिकारणं
८२ मंदलंतदयायचित्तयाविपडत्यन्निमतामवच्छिता। वसुधयमाव
ह्यतां वयावसुमत्याहिवृपाः कलत्रिणः। ८३ उदयेयदवायमुक्तता।
श्रुतमाविः कृतमात्मना। मय्या। मनसमप्युपस्थितकारुण्यनरक्तीवत
याप्रकाशयतां। ८४ रुदताकृतएवसाधुनर्तवतानावुष्टतापिल
त्पता। परलाकडपाशुकमीतिगतायातिनपथादिदहिनां। ८५
अपाशाकमनाः कटंविनीमनुगृहीषन्तिवापदंतिनिः। मृकतामु
किलीतिसंततंदहतिप्रतमितिप्रवक्ष्यात्। ८६ मरणंप्रकृतिः शरीरे
णविकृतिर्जीवितमुच्यतेबुधेः। कणमयवतिष्ठतश्चसन्नुदिकंनु
ननुलाभवानासो। ८७ अवगच्छतिमृदाचतनः प्रियनाशैर्ददिति
ल्यमर्पितं। स्मिरधीमुतदेवमन्यते। कुशलकारतयासमुद्भूतं। ८८ मृश।

घ ५

रीरशरीरिणावपि स्मृति संयोग विषयीयो यदा विरहः किमिवावताप
ये ह दवा ह्यविषाये विषश्चितं ॥ ८८ ॥ नष्टयगुडनवतशुचो वसें वशि
नामुत्तमंगुमर्दसि। डमसा मुमता किमंतरं यदि वा यो द्वितीयपित
वला ॥ ८९ ॥ सताष्टति विन उरुदारमानः प्रतिशुभ्यवावा विमसर्ज
मुनि। तदलक्ष्मि पदं हृदि शाकं येन प्रतियात मिवाति कमस्य
गाराः ॥ ९० ॥ तनाष्टौ परिगमिताः समाः कथंचित् बालवा दवितथस
वृतेतसूनोः। सादृश्य प्रतिहति दर्शतिः प्रियायाः सुप्रपुङ्गुलिकस
मागामाश्वेष्ट ॥ ९१ ॥ तस्य प्रसह्य किं लक्ष्मि दय किलेशा कशक्कः ल
क्ष्मि प्रोदद्वामो धतलं विनदा प्राणांतदुमपित तिषजामसा ध्यानात्
प्रियावुगमं नव दया सामान ॥ ९२ ॥ सम्प्रति नीतमय वर्मदं रकुमारमा
दिश्वरकृणोण विधे विधिवयुजानां गौगा पसुष्टतनुवर्मसतिमुमु

रो १

उपलक्षित

४३

५३

कुः प्रायोपवेशनमतिवृष्टिर्विबुध एव तीर्थीताय च तिकरनावकुङ्कु
 न्यासराक्षादेहत्यागादमरगणनालेख्यमासाद्य सद्यः । ध्वजकाराधि
 कतरुचासंगतः कंठ्यासोलीलाकारेष्टरमतपुनर्नंदमात्यंतार
 बु ॥ ए ॥ ५ तिश्चिरधुवशेमहाकायेकविश्रीकालिदासकृतो अरु
 विलापोनामाष्टमः सर्गः ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ पिंखरनंतरमुत्तराकाशालानुस
 मधिगम्य समाधिजितं प्रियः । दशरथः प्रशशासमहाराथाय मेव ।
 तामेव तां च धुरिष्ठितः ॥ ॥ अधिगतं विधिवद्यदपालयत् प्रहृष्टमिति मे
 डलमात्मकालादितः । अतवदस्य तातायुणवतोरसनगरं नगरं ध्वज
 राजसः ॥ ॥ उत्तयामववदति मनीषिणः समयवर्धितया कृतकर्मणा
 । बलनिष्ठदतमर्थपतिचतं श्रमनुदं मुमुदं डधरात्रयं ॥ ५ जनपदेन
 गदः प्रदमादधवतिलवः कृतपपवसपै नृजः । कृषिरनूतफलवत्पुन
 दने श्रीमरतेः मरतेजसिपाथिव ॥ ४ दशदिगंतजितारुणायथाश्रिय

३

कस्योऽयं
 कस्योऽयं
 कस्योऽयं

तस्मात्किं
 तस्मात्किं
 तस्मात्किं

रोगादि

स्वामिनं शनैरुपैष्यन्तौ

मधुष्यदङ्कनततः परंतमधिगम्यताथेवधुनवीनोतनमहीनमहीनपरा
क्रमं ॥ ५ ॥ सुमतयावसुष्टुष्टिविसङ्गनिर्नियमनादसतांचनराधिपः ॥ अ
नुयायोयमेषुण्डनेश्वरिसवरुणादरुणायसैरुचा ॥ ६ ॥ नष्टगया
तिरतिर्नडुगेदरंनचशशिप्रतिमानरगंमधुनसुदयायनवानवाया
वनाप्रियतमायतमानमपादरत ॥ ७ ॥ नरुपणापुनचत्यपिवासवेन
वित्तयोपरिहासकथास्वपि ॥ अपिसपन्नजाननवातनवागपरुषाप
रुषा ॥ ८ ॥ रमीरिता ॥ ९ ॥ उदयमस्रमयंवरघूढदाडतयमानशिरवसु
धधिया ॥ सहिनिदिशमलंघयतामन्नसुददायाहृदयः प्रतिगङ्गीता
॥ १० ॥ अवनितमकराद्यनव रुचिनाजितवतः किल तस्मध्ववृत्तं त ॥
विजयदंडुसितायधुरसंवाधेनरवांनरवाहनसंपदः ॥ ११ ॥ अजयाद
करयेनसमेदिनीसुदधिनेमिमधिराशरासनः ॥ ऊयमाषाषयदस्य
दिकेवलंगऊवतीवृद्धऊवतीवृद्धयावसु ॥ १२ ॥ ननिर्विषयीकृतम

धूर्त

अधिकेपि

व४

नु

वस्तु

घ १

॥ ४४ ॥

खलाननुचिताश्च विबुधविशेषकान्। सरिषुदारगणानकरोदलादनलका
 नलकाक्षिपविक्रमः॥१२॥ शमितपद्मबलः शितकोटिताशिरवरिणाकुलिशे
 नचुरंदरः॥ सशरवृष्टिसुबाधुषाक्षिषासूनवता नुवतानैवतो मरसानन
 ॥१३॥ चरणागानखरागसमुद्रिनिमुकुटरनमरीचिनिरस्पृशानुपत।
 यः शतशो मरुतो यथा शतमखंतमखंडितविक्रमः॥१४॥ निवृत्तसम
 हासचारुधसः सचिवकारितुवालसुतांजलीना समनुकस्यसुपन्नप
 रियुक्ताननलकानलकानैवमाधुरी॥१५॥ उपगातापि चमंडलनोतिता
 मुमुदिता न्यसिता तपवारणः। श्रियमावृत्तसंख्वलाममूनैदतनलसो
 नैलसोमसमद्युतिः॥१६॥ तमूलंतपतिपतिदवताः शिरवरिणामिवसा
 गरमापगाः। मलयकोशालकैकयशाकिसितादुदिताराधितरोपितमा
 ग्निः॥१७॥ कुतुष्टतेन विसर्जितमौलिना लुङ्गसमाहृतदिशुसुताहताः। क
 नकद्वयसंमुख्यशो नितो वितमसा तमसा मरयुतयोः॥१८॥ अङ्गिनदंड

य १

वृत्तकशमेखला कितगिरं मृगशृंगपरियहं॥ अधिवसं सनुमधरदी कितामसम
तासमसासयदीश्वरः॥ ११॥ अवचयप्रयतो विजितदियः सुरसैमीकसा
माक्रणाणावितः॥ तमयतिस्मसकेवलमुसतवैनुवाचनमुचरैरशेशिरः॥
२० तमपदायककुसुमकालाप्रवं पुरुषमात्मवैचयपतिवृता॥ पतिम
न्यमासवतदेवतासकमलाकमलाध्वमर्मे॥ २१॥ सकिलसंयुगम
क्षिसहायताधवतक्षप्रतिपद्यमहारथः॥ स्वसुखवीर्यमगापयउक्तिं॥
सुरवधरवधतनयाशारः॥ २२॥ असह्यदवहितनतरस्त्रिनाहिरदया
यसारणध्वस्तता॥ दिनकरासिमुखारणारणावारुरुधिररुधिरणसुर
दिषा॥ २३॥ प्रियतमातिरसोतिष्ठतिवसोतिष्ठतिरेवमुवंसदशक्तिसिः॥ उ
पगाताविनिनीशुरिवप्रजाहरिहायाः॥ रिहायागविचक्षणः॥ २४॥ अथसैमा
वृत्तकुसुमैनीविमैमिवांसवितामकनराक्षिपं॥ यमकावरजलेश्वरवज्रि
णांसंमधुरंमधुरचितविक्रमं॥ २५॥ हिमविवस्मिन्निर्वंदनवैल्लवंदिरदयन

न ४
वि

उक्तं

वि

॥ ४५ ॥

सुखं

वर्णरहितं

५

वियोगकुर्व

आश्रिता

स्वेदितानि

शुद्धा
दुरवा

^{अरुणो}
 लयादिषु ददुःखं विदग्धयोः कृपयं च शनैर्ययोरविरहविरहकवत्तदयो
 ॥२६॥ जिगमिषु धनं दास्युषितां दिशंरथं युजां परिवर्तितं वाहनः । दिनमु
 रवानिरविर्हमनियदे विमलयन्मलयनगुमत्यङ्गत् ॥२७॥ वृणयुरुष
 मदाधरः स हं ऊघननिर्विषयीकृतामरुतां ॥ नखलुतावदाशममप
 दिञ्चरविरलं विरलं कृतवान् हिमं ॥२८॥ ^{कोकिल}परमृतामदनकृतचेतसः प्रिय
 रं सखीलुषु वा ^{जीम}गिवायाषितां ॥ प्रियतमानकरो कलदातरसुडरवा
 पसमागमान् ॥२९॥ कुसुमजन्मतातानवपल्लासदवुसुधदाकाकि
 लकृजितं । इति यथाक्रममाविरचनमधुसुडमवतीमवतीर्यवनसुली
 ॥३०॥ विशदचं चकरं सुखमारुतं कुसुमितं दुमसुन्दकोकिलं । तदुप
 लोगरसंदिग्धमवापिणः परमृतामृतापमताययो ॥३१॥ अतिनयान्तरि
 दुमिवाद्यतामलयमारुतकंपितपल्लावा ॥ अमदयमदकारलतामनः स
 कलिका कलिकामजितामपि ॥३२॥ तिलकमसकदम्पकृतास्यदेः कुसु

देतय

संज्ञेग

हस्तक

*दुःखी

नित्य कष्ट

ममध्वजघण्टासुगंधिनिः। कलमगीयतष्टुंगविलासितां स्मरयुतेरयुतेरवला
 सखेः उदयनलसानुघृतातलसान्मनः कमलध्वलिघृतामरुतरिता
 । कुसुमसारनताध्वगायापितामसमाराकमाराकलताकरात। ३४
 लघयतिस्मनयेत्यपराधजातसदकारतरुसुरुणीघृता। कुसुमिता
 नमिताधलितिरुन्मादेः स्मरमेमाधिकाराधिकरापेता। ३५ नययुः।
 णोपचितामिवचूयतेः सद्यपकारफलाश्रियमर्थिनः। अतिथयुः सर
 सोमधुसंघृतां कमलिनीमलिनीरपतत्रिणः। ३६ कुसुमामवनकेव
 लमौर्नवेनवमशोकताराः स्मरदीपनां किशलयप्रसादापिविलासि
 नां मदयितादयिताश्रवणापितः। ३७ विरचितामधुनापवश्रियाम
 लितेवाइवपत्रविद्यापकाः। मधुलिहामधुदानविशारदाः करवकारव
 कारणताययुः। ३८ दर्शनचंद्रकेयाववनासितहसितमासवगंधि
 माक्षरिवातिलकषणमासवतप्रद्यादेः शुचिरसंविस्मयितमीमुनिः।

सतो नैव

न
वन्तोः

वस्येन

स्फटिता

पत्तारस्य दुष्पत्तारस्य

वक्र

विलासिनो

विष्णुं सुरसिंघमङ्गवतमालयानवपलाशमक्षयितनैगुणं रसमणदत्तमिवावहे
 नरवक्तृत्वं मे दद्यामदयापितलज्जया ॥४०॥ सुवदनावदनासवसंनृतसद
 बुधादिगुणः कुसुमाङ्गमः ॥ मधुकरैरकरा ॥ तन्मधुलालुपिर्वकलमांके
 लमायतपंक्तिः ॥४१॥ ध्वजपटमदनस्य ध्वजवर्ततः किंचित्करं मुखवृत्तं
 मृदुश्रिय ॥ कुसुमकसरारण्यमलिवृद्धाः सपद्मनापद्मना कितममृदु
 ॥४२॥ उपहितं शिष्टिरागगम्य श्रियं मुकुलजालमाशातत किं शुभे ॥
 प्रमथनीव नरवक्तृत्वं मे दद्यामदयापितलज्जया ॥४३॥ प्रथमम
 न्यततातिरुदीरिताः प्रविरलाश्च सुगन्धवधकथाः ॥ सुरसिंघं विषुसु
 विरगिरः कुसुमितां सुमितां वनराजिषु ॥४४॥ श्रुतिं सुखं च मरुतं च न
 रगीतयः कुसुमकोमलदत्तसुखावधुः ॥ उपवनांतलताः पवनाद्वातेः किं रा
 लायः सलायैरिव पाणितः ॥४५॥ ललितविभ्रमबंधविचक्रणं सुरसिंघं धपरा
 जितकेसरां प्रतिष्ठति विविशुर्मदमंगनाः स्मरसरवरं सरवडनवर्जितं ॥४६॥ शु
 गमयितुं प्रचुरं स्व सुषेनमानमल्लतौ वतपां यवधूत नोगरस
 नः इति दद्यात्तद्वा नव दायता न रजनी रजनी शवेती मधो

विस्मयता

वक्रजं

पत्तार

प्रसवे

नृत्ये

अतिरेष्मिन्तवारुतराननाः श्रियश्च श्रयसिंजितामरवलाः विकचतामरसा
 गृहदीप्तिरामदकालादकालालविदंगमाः ॥ ४९ ॥ अपयायोतव्रतामधुरव
 डितादिमकारादय्याङ्गुसुरवळविः ॥ सैदृशमिष्टसमागमनिवेतिवन्ति
 यानितयारजनीवधः ॥ ४८ ॥ अपञ्जरवारतयाविशदप्रतिः सुरतरंगपरि
 श्रमनोदितिः ॥ कुसुमसापमतेजयदंशुतिदिमकारामकाराजितकेतन
 ॥ ४७ ॥ कुतकुताशनदीप्तिवनश्रियः प्रतिनिधिः कनकातरणस्ययतायु
 वतयः कुसुमदधुराहिततदलकदलकेसराप्रशाला ॥ ५० ॥ अलितिरं
 ननविडुमानादारेः कुसुमपंक्तिनिपातितिरंकितः ॥ नरवल्लुशातयति
 स्मवनसुलीनतिलकसिलकः प्रमदामिवा ॥ ५१ ॥ अमदयन्मधुगंधसना
 यथाकिशलय्याः धरसंगतरंगया ॥ कुसुमसंवृतयानवमल्लिका ॥
 स्मितरुचातरुचारुविलासिनः ॥ ५२ ॥ अरुणारगनिषेवितिरंशुकिः श्रव
 णलक्ष्मणपदेष्वयवाङ्कारे ॥ परचृतादिरुतेश्वविलासिनः स्मरवले

१
 रबलेकरसाः कृताः पञ्चपवितावयवाशुचिनिःकाणेरलिकदं वकयोगशुपयु।
 पी।मदृशकातिरलक्षतमं करीनिलकलालकडालकामोक्तिः ॥५४॥ अत्र
 तवन्नवादात्मन्मन्त्रमं पदुरपि प्रियकं वडिष्टकया। अनयदासतरञ्जुपा।
 रियादुजलताडडतामबलाजनः ॥५५॥ त्यक्तमानमलवतविश्रुतिर्
 धुनारतिगतंचवरवयः। परचृतातिरितीवतिवदितास्मरमातरमाता।
 स्मवध्वजनः ॥५६॥ अथयथाशुखमात्रवसुअवंसमचुचयविलासवतीस
 रवः। नरपतिश्चकामसृगयारतिंसमधुमन्मधुमन्मथ सन्नितः ॥५७॥ प
 रिवयंवललक्षनिपातननयराषाश्चतदिगितावाधनांश्चमजया गुणा
 चकारातिसातचुमाताचुमतः सचित्तेयीया ॥५८॥ मृगवानापगमकृमाव
 षष्टिषुलकं वनिषक्तशः सनः। गगनमश्चखाराद्वतरणुनिर्नृसविता
 सवितानमिवाकारातः ॥५९॥ यद्यित्तमोलिरासोवनमालयानं वपला।
 शसवर्मतुच्छदः। गगवालूनचंचलकंडलोविरुरुचरुरुचवष्टितनूमि

शुद्धतरु लताविनिवशितवियदात्रमरसंकर्मितक्षणावृत्तयः। दृष्टशुंरध्वनि
 तंवनदवताः सुनयनंनयनंदिताकाशल। ६१। शृंगणिवागुरिकेः प्रथमा
 श्रितंमप गतानलदसुविशमः। स्थिरशुंरगममृमिनिपानेवतमृगव
 त्यागवायापचितंवनं। ६२। अथननस्यइवविदशायुधंकनकपिंगता
 डिङ्गुणसंगतं। क्षुरधिक्षमनाधिरूपादादतरवाराश्वाराषिताकमरी
 । ६३। तस्यसनप्रणयिनिर्मुक्तारणशावेव्यहममानदरिणीगमनंशुर
 सातश्चाविर्वचवकुशागर्भशुंरंमृगाणांयुथंतदयसरगर्वितकक्षसा
 रं। ६४। तस्याचितंकुवनवाजिगतनराज्ञातणीशुंरवाहृतशरणविशी
 र्मपंक्ति। शमीवकारवनमाकुलदृष्टिपातेवतिरितात्यलदलप्रकार
 रिचानः। ६५। लक्ष्मीकृतस्यदरिणस्यदरिप्रनावः। प्रहृष्टितांसदचरीय
 वक्षयदेहांश्चाकर्मकृष्टमपिकामितयासध्वीवाणकृपासृष्टमनाः। प्रति
 संजहाश। दृष्टतस्यापरेषपिष्टगेषुशरांमुमुक्षाः। कस्मांतामत्यविनिदतिवि

नृपतिः
 मरु

वसंत
 तिब्बत

मरु

४८

डाप्तिः॥ अग्रादीनां वा शान्तेः स्मरतः सुनेत्रैः प्रोदप्रियानयनविभ्रमचेष्टिता
 निदः॥ उद्वृताः सुनयनं नृपकमध्यातयुंदा प्रारादकवलावयवावकी
 स्मिन्नुद्वृताः उद्वृताः कलस्य मार्गं सुव्यक्तमर्धपदपंक्तिनिरायतातिः॥
 ॥५॥ तदादनादवनात्तत्तरकायमीषद्विधायतमुद्वृतसयाः प्रतिद्वेषुमीषु
 ॥ नात्मानमस्य विविधः सदसावरादाद्युद्वृष्टविधमिषु निर्जघनाश्रय
 ॥ ५॥ तेनातिघाततरतसस्य विह्वलपैत्रीवत्स्यत्तत्रविवारमहिषस्य
 मुक्तः॥ निनिधिविग्रहमाशाणितलिमेषु संपातया प्रथममासपपात
 पश्चात्॥ ९०॥ प्रायाविषाणपरिमीलितमागान्स्वज्ञाश्चकारवृत्तिर्नि
 शितैः क्षुराष्टैः॥ शृंगसङ्घविनयाधिकृतः परेषामन्कक्षितं नृपपुत्रवृदी
 र्धमायुः॥ ९१॥ व्याघ्रानतीरतिशारवात्यतिताम्रयदास्यः कुक्षीमनायवितपा
 निवद्यायुसमानाशिक्षाविशेषलघुदसतया निमाषान्तरणीचकारअर
 वरितवक्ररंध्रान्॥ ९२॥ तिघातिायैः कुंडलीनान्दिधौ॥ सुज्यातिघापीष

५९
 या
 ॥ क्लान्तयामास सिंहात् । दृष्ट्वा तं तपामन्त्रमृया परोऽसूक्ष्मो दागगजशब्दे मृगा
 णां ॥ ७३ ॥ तावद्वा गजकुलवधतीव्रवेगनकाकम्भः कुटिलनखाग्रलम्बमुक्ता ।
 नाश्रमात्तरणकृतकर्मणां गजानामावृणोतमिव मार्गणैरमं ॥ ७४ ॥ चमरा
 नपरितो विवर्तिताश्चः क्वचिदाकस्मिन्निष्ठस्तत्त्ववर्षा । नृपतीतिवत्ता ॥ ७५ ॥
 तिसितबालवज्जनेर्वियाड्यसद्यः ॥ ७६ ॥ अपिचुरगसमीपादुत्पतंतं मयू
 रं न सरुचिरकलापं बाणलक्ष्मीवकारासपदिगतमनश्चित्रमाल्यावुकी
 र्णरतिविगलितबाधकतापाशप्रियाः ॥ ७७ ॥ तस्य कर्कशविहारसंभवः ।
 श्वदमानतविलम्बजालकं । आचवा मसुषारशीतलानि मृपल्लववृता
 वनानिलः ॥ ७८ ॥ इति विस्मृतात्यकरणीयमात्मनः सचिवावलंबितधुरं न
 शावेक्ष्य ॥ ७९ ॥ इति मृगयाजहार चतुरवकामिनी ॥ ८० ॥ सु
 ललितकुलं श्राकस्मिन्निष्ठं मलयलितमहोषधिदीपिकासनायां । नरपतिवाह
 यावत्तु वक्रिन्मृगपात्रे मत्सिरेष्ठदम्बियां ॥ ८१ ॥ उपसिचगजद्वयकस्मिता

योगम

रति २

॥ ४५ ॥

तवि

सहस्रं गणमङ्करीं विदुः। यः सर्वज्ञस्त्वमविज्ञातः सदीयाति स्वमात्मन्मत्तः। सर्वप्रभु
रनीशस्वामकस्त्वमविरूपताकः। १२१। सप्तसामायणी तेषां सप्तसमिधकालं ययं
। सप्तविंशतिं रवमाचरन्। सप्तलोके कस्य मयं। १२२। चतुर्वर्गफले ज्ञानं काला
वस्थाश्चतुर्गुणाः। चतुर्वर्गमाया लोकः स्वतः सर्वचतुर्मुखान्। १२३। अस्यासतिष्ठ
हीतनमनसा हृदयाश्रमं। ज्योतिर्मयं विचित्रं तियागिनस्त्वं विमुक्तयः। १२४।
अरुणस्य गृह्णाता ऊर्ध्वनिरीदस्य दत्तद्विषः। मृगताडा गुरुकस्य याध्यात्म्यं व
दकमव। १२५। शब्दादीन् विषयान्नाकुंचयितुं श्चिरं तपः। पर्याप्ता सिद्धिः प्राप्ता
उमो दासीत्यनवविद्धि। १२६। ब्रह्मक्षणागर्भमिन्द्राः पञ्चानः सिद्धिदतवः।
त्वाय वनिपतां त्यक्त्वा ज्ञानदीयाद्वासीव। १२७। वदा वशिष्ठं त्विन्द्राणां वरः।
मर्षितकर्मणा। गतिस्त्वदीयगणानामन्तयः सन्निवृत्ताय। १२८। प्रत्याह्वय्य
शिष्टाद्यामह्यादिर्महिमा तव। आप्लावयन्मानसान् साध्यां प्रतिका कथा।
१२९। केवलं स्मरणेनापि पुनासि पुरुषं यदा। अनेन वृत्तयः शयानि विदित

फलाच्चयि। उदाधरिवरनातिरेकासीवविवचतः। सुतित्याद्यतिरिच्यतेद्वरेण
 चरितानिते। १२१ अनवाप्तमवाप्त्यनतेकिंचिन्नविद्यात। लोकावुद्यदणवोका
 देवसिद्धकर्मकर्मणाः। १२२ महिमानंयदुक्तीत्यतिवसंक्रियातवचः। श्रामा
 एतदशक्त्यावानगुणानामियन्नया। १२३ इतिप्रसादयामासाससुरासमक्ष
 कृक। नृतायव्याहतिःसादिनसुतिःपरमष्टिनः। १२४ तस्मैकशलसंप्रश्न
 यंजितपीतायसुराः। नयमप्रलायाह्लादाचरन्त्यनैकतादाधः। १२५ अथ
 वेलासमासनाशोलरक्षचुवादिना। श्वारणावाचनगवानपरिचूनासविध
 निः। १२६ पुराणस्यकावस्यवसंस्थानसमीरिता। वल्लवपदसंस्काराचरित
 तीर्थवसारती। १२७ बालोसदशनाज्याकृतासाधितावदानादृता। नित्यतिश
 याचरणातंगविगावाधधवर्तिनी। १२८ ज्ञानेवारहसाकातावबुलावपराक
 मो। अगिनातमासावातोयुगोषष्ठममध्यामो। १२९ विदितंतणमानंचतेन
 मेधुध्रवयं। अकामापनातनैवसाधनदयमेतसा। १३० कार्येषुविकका

यद्वादन्याय्यस्मिन्तवज्जिणा। अथामवदिवातोमेः सारथ्यं प्रतिपद्यते ४। अथामि
 रापरिहृतः कामचक्रस्यातनामास्त्रापितादशामासृज्जालव्यांशुइवरकसा ॥
 २। अष्टुर्वरातिसर्गावमयातस्मदरात्मनः। अथारुढेरिषाः सत्यं वदानानव।
 लोगिनः ॥ ३॥ क्षतारंतपसाशीतं ययात्सहिगहसः। दिवाअगादिवध्वं
 मार्त्यधाम्नापराधुरवः ॥ ४॥ साहंदाशरथिर्द्वारणचामवलिहमं। करिष्या
 मिशारेभीहोमिष्ठिरः कमालाद्ययं ॥ ५॥ अचिरात्तयज्जानतिनगिंकलितं
 विधिवत्युनः। मायातिरंलीर्मादाहस्यनिशावरः ॥ ६॥ विमातिकाः पु
 ण्यकृतस्यजंभुमरुतापथि। पुष्यकालाकसंज्ञानामघावसूयतात्पराः ॥
 ७॥ साह्याभसुरवंदीनां वणीवध्वनहृषिताना। आपयंवितापोलस्यवलाका
 रकचयाहाः ॥ ८॥ रावणावयदक्तातमितिवागमृतनसः॥ वअतिषित्यमरुस
 स्यं कृत्तमेघमिश्रेदाध ॥ ९॥ पुरुकृताप्रवृत्तयः। सुरकायधितं सुराभुं। अरु
 यदुर्विस्मृपुष्यवयुमिवडुमाः ॥ १०॥ अथतस्यविशंपत्तुरंतकामस्यं कर्मणः

अ २ लि १

। पुरुषः प्रवृत्तः विविस्मयेन सह विज्ञां परमपात्री कृतं होतृमादवानः पयश्च।
 रुं। अत्र प्रवृत्तः दाप्यं संप्रसादनापि दुर्वहं॥५२॥ । युग्मं। प्राजाप्यं विनीतं
 तदन्नं प्रत्ययदीप्त्यः। दृष्टवपयसां सारमाविः कृतमुद्विता॥५३॥ अतनकधि
 तारां जायुणा सस्यान् दुर्लभाः॥ प्रवृत्तिचक्रामतस्मिंश्चालाक्यप्रतावापिय
 त॥५४॥ सतेजा विस्मयं पन्था बिहीनं च रुसं जितं द्यावा पृथिव्याः प्रत्यग्रम
 दृष्यति रिवातयं॥५५॥ अर्चिता तस्या कोशिल्या प्रिया ककयवशजा। अतः।
 संताविता तास्यां सुमित्रामेव दीश्वरः॥५६॥ तव ऊरुस्य चित्रा जपन्त्या पयु
 मदीशुजां। चरोरुद्धा दला गैता माया जयता मुनि॥५७॥ सा हि प्रणयवत्या सी
 मयन्त्या रुतायारणि। प्रमरी चारणस्य वमदनि स्पंदले रवायाः॥५८॥ तानिर्ग
 ली प्रजापत्ये दाधदवांश संभवः। सोरीति रिचनाडीति रमृता रव्याति रम्ययः॥५९॥
 सममापन्नसत्वा सारकुरायां दुर्द्विषः। अंतर्गत फलारंसाः सस्यानामिव सं
 पदाः॥६०॥ गुह्यं ददृशु रत्मानं सर्वाः स्यान्नुवामतेः। ऊलजा सिग्दा शाई चक्रला

माया

न्यां

५३

दे

॥५३॥

अथप्रणयितांशयाः कल्पः । अहन्तकदाचिदर्थिता श्यावदादिश्रुतिपाः ।
 निविष्टया निगमाय पुरमार्गसक्रिया । तावदाशुविहितामरुसंखः सां प्र
 सुष्यजलवर्षिनिघ्निः । २ । तोनिदशकराणाद्यतोपिबुध्विनोचरणयो
 नीयतमुत्तः । ३ । पतरपितायाः प्रवक्ष्याताममायारूपरिवाप्य विंदवः । ४ ।
 तद्वः गात्रचरामवराघवंतुमिच्छद्विरित्यासोदृष्टः । आशिषप्रयुक्तन
 दाहिनीसाहिरकणविधेतायाः कृमाः । ५ । तोपिबुध्विनोत्तजतवारिणाकिं
 विज्जितशिरवडकाबुत्ता । ध्विनोत्तमृषिमवगच्छतां योपोरदृष्टिकृतमा
 गितारणोः । ६ । मातृवगविरणस्तृतिशुनसोप्रपद्यपदवीमाहोजसः रेज
 बुध्विगतिवशात्प्रवर्तिनोत्तास्करस्यमधुमाधवाविव । ७ । वीचिलालुक्तः
 योस्योत्तमार्गतिशवाच्चपलमप्यशानता । तोयद्विगमद्विधेतिद्य
 योर्नमाध्वयमदशविचेष्टिता । ८ । तोत्तगतिवलायाः प्रलावतोर्विद्य
 योः पथिसुनिप्रदिष्टायाः । मल्लुत्तमणिज्जोहोदितोमातृपाश्वपरिवर्तिनः

कुरितोस्त्रीनिबद्धः

उदस्यर

व१

घियसु

हाः सिद्धि मंत इंतस्य नूपतेः ॥ ५५ ॥ तानरादि दारतानृपात्माङ्गैः सचता निरग
मनूकतायता ॥ सा नवद्वरवक्षसमागं नः प्रत्यय प्रकृति त्याग सन्नित
॥ ५५ ॥ यवमात्ररतिरात्मसंनवां मानि वेद्यं वज्रापितवसः ॥ अधु
विषु विष्टमिथिलः संसृरी दशराथा न्यवर्त्तत ॥ ५९ ॥ तस्य जैवै मरुतः
प्रतीपगावर्त्तनिधुक्त रुप्रमाथिनः ॥ विक्रिष्टः ॥ चृशतुयावर्त्तुष्टि
नीमुत्तदा इवनदीरयाः सुली ॥ ५९ ॥ लक्ष्यातस्मतदनंतररविर्बदली
मपरिवर्षमंडलः ॥ विनातयग्रमितस्य नागिनाला ॥ गावष्टित इवक्
तामणिः ॥ ५५ ॥ त्रयनपक्षपरिक्षसरा लकाः साध्यामधरुधिरा इवास
सः ॥ अंगना इवरजभूला दिशाना वधूवुरवाला कनकमाः ॥ ६० ॥ ला
कुरश्च दिशमधुवासयां ताश्रिताः प्रतिनयववाशिरा ॥ कृत्राणाणि त
पितृकै योचिताना दयंत इव नागवशिवाः ॥ ६१ ॥ तस्य तीपपवना दिवि
कृतं क्षेपै शान्तिमधिकृत्य कृत्यवित् ॥ अत्रुं कयुरुमीश्वरः ॥ कितः ॥ सुत

अनिष्ट

शोभनः अंतो यस्य ततस्सती

कदाचित्
सेना

स

कि

ॐ

रमि

प्रगटीवन्व

मन्त्र

मित्यलघयसतयथा। द^१तेऊमः सपदि राशि रू^२ठि^३ः प्रा^४डुरा^५सकिलवा^६दि
नीसुरवाय। प्रष्टुज्यनयनानि सनिके ल^७कणीय^८पुरुषा^९कृतिश्चिरा
त॥६३॥ पिच्यः शसुपवीतलकणमाहकंचधनु रू^{१०}जितंदधतायः स
सामश्रवधर्मदीधितिः सदिदि कइवचंदनडुमः। नयेनाराषपरुषात्म
नः पित्रुः शासनश्चित्तिनादापितसुषा। त्वयमानजननी शिरश्छिदा प्राग
जीयतष्टणातातधकितिः॥६४॥ अरुवीजवलायननिवीत्तादक्षिणश्रव
णमंस्त्रितनयः। कृत्रियातकरणे कविः शतेवाजिपूर्वगणनामिवाह
दनीतपित्रुर्वधनवनमन्फनाराजवंशनिधनायदीक्षितं। बालसूचुर
वलो क्यतागविंश्चादं शंभविषमादपाथिवः। नोमरा मइतिउल्यमा
त्माजवर्त्तमानमहितेचदा रुणा। हृद्यमस्यनयदा यिचानचतुरनजात
मिवद्वारं सप्यायाः॥६५॥ अर्धमर्धमितिनादिनंष्टयासाः नवेक्ष्यतेरताया
जायतः। कवकोपददनाविषेततः संदं ऊ^{११}शसुदयतारको॥६६॥ तनका

घेदश

निलिजा

दृग

॥ ५५ ॥

मुकतिषकमुष्टिनाराधवोविगततीःपुरोगतः॥अंगुलीविवरचारिणंश
 रंकुर्वतातिऊगदेदुयुमुतादण॥कृत्रजातमपकारिवेरिमेतन्निहत्यव
 ऊशःसैमगतः॥सुप्रसपंडवदंडघहनाडयातास्मितवविक्रमश्चैव
 ना॥७॥मेथिलस्यधनुरन्यपाथिविस्त्वकिलानमितसर्वमहिलाणाः॥त
 निशाम्यतवतासैमैथीयवीर्यशृंगमिवत्तममात्मनः॥७१॥अन्यदाऊग
 तिगंमइत्ययंशद्वउच्चरितएवंमामगात्॥बीडुमावदतिमसमंघति
 यस्मद्वतिरदायान्मुरव्वयि॥७२॥वित्रातासुमंचालप्यकंधिताहोमैमतौ
 ममरिषुसैमोगासौ॥तातधुदरणाच्चद्वैद्वयस्त्वचकीर्तिमपद्वुमु
 द्यतः॥७३॥हविद्यातकरणापिविक्रमासुतमामैवतिनाजितवयि॥
 पावकस्यमहिमासगण्यात्कहवत्कलवितिसागरेपियः॥७४॥विदि
 चार्त्तरसमोऊसादरेरेश्वरधनुरनाजियवया॥स्वातसूलमनिलोना

शंतिर

मंये

अप्राध

श्रवणं ३

लज्जी

४

महामाहर्जन

नजीणयति

सुधो २

दीरायेः पातयत्यपि मृदुसदुमा ॥ १५१ ॥ तन्मदीयमिदमायुधं ज्यया संगमय
सशरं विहृष्यतां ॥ निष्ठुप्रधनमेव मय्यहं बुल्यवाक्यतरसा कितस्त्वया ॥ १५२ ॥
कातरासि यद्विद्यो जता विद्या तज्जितः परशुक्षरयाममा ज्पानिघातक ॥
विनां गुलिर्वृथा बध्नामनयथा चनां कलिः ॥ १५३ ॥ एवमुक्तवतिनी मद
शनेनागवेस्मितचिकं पिताधरः ॥ तच्छुर्गदहणमेव राघवः प्रत्यपद्यत
समर्थसुत्तरा ॥ १५४ ॥ पूर्वजन्मधनुषा समागतः ॥ सातिमावशुनदशानो न
वर्शना केवलोपि सुतगोनवा बुदः किं पुनश्चिदशचापला क्तिनः ॥ १५५ ॥
तेन त्रिमिति दाते ककोटिना कासु कचवलितानाधिरोपितं ॥ प्रापवर्षवि
हृतिवनागवो वृष्टिधेतश्च वासवध्वजः ॥ तावुना वपि परस्य गच्छितो ॥
वर्धमानपरिहीनतेजसा ॥ पश्यति स्म जनतादिना त्वये पार्वणो ज्ञाशि ॥
दिवा कशविव ॥ १५६ ॥ तं कृपा मृदुरवेक्ष्य नागवैराघवः सवलितवीर्यमा

त्मतिश्च संहितमवंधमाश्रुगंया ऊहारहरसुवेसंनिनः॥ ८२ ॥ प्रहर्षमल
 मस्मिनि द्वयं विप्रहृत्य निनवत्यपि वयि। शंसकिं गतिमान न पत्रिणा हन्मि
 लोकमथ ते मखाजितं॥ ८३ ॥ प्रसुवाच तमृषिर्नतवतः स्वानवे भिषुरुषा।
 पुरातनो गंगतस्य नवधर्मो वैल्लवाकापितो ह्यसिमया दिदृक्षुः॥ ८४ ॥
 तस्मसाकृतवतः पितृदिषा विप्रसाचवसुधंससागरा। आदिता ऊय
 विपयीयापि मे स्नाथ्य एव परामष्टिता वया॥ ८५ ॥ तज्जतिमतिमतां वार।
 श्रितां पुण्यतीर्थगमनाय रक्षाम। पीडयिष्यति न मां खिलीकृताश्च गय
 हतिरनागलोलुपः॥ ८६ ॥ प्रत्यपद्यत तायतिराधवः। प्राशुखं च विसमर्ज
 सायकं। नागवस्य सुकृतापि सा नवतश्च गमार्गपरिधा डरत्ययः॥ ८७ ॥
 राधावाद्ये चरणोत्पापनिधः कृष्णतामिति वदन् समस्य शतानि जि
 तेषु तरसा तरश्चिनां शत्रुषु प्रणतिरेव कीर्तये॥ ८८ ॥ राजसवमवधयः

नज

आनेवितः

रक्षा

त्रेनावः

पिर

स्वि

मातृकं पित्रमस्मि गमितः शमं यदा तव तं दित फलो मम वृथा नित्यदोष
 यमवृथ हीकृतः ॥ १५॥ साधुयाम्यहमविघ्नमसुते देव कार्यमुपपाद
 यिष्यतः ॥ कविवा निति वचः सलक्षणं लक्षणाय कृष्टिषि शिरादधे ॥ १६॥
 ० ॥ तस्मिन् गतविजयिने परिरक्ष्य रामं सहा दमन्यत पिता पुनर
 वजातं ॥ तस्या तव तत्क्षणं शुचः परितोषलाभः ॥ कक्षाशिलं धितत
 रारिव दृष्टिपातः ॥ १७॥ अथ पथि गमयिवा कृत्वा प्रगम्या प्रकायकति
 चिदवनिपालः शर्वरीशं वै कृत्य ॥ पुरमविशदाया ध्यामेथिलीद
 र्शनीनां कुर्वन् धितगवा कालोचने रंगनां ॥ १८॥ ॥ इति श्री
 रघुवंश महाकाव्ये कविश्री कालिदास कृतोत्तमार्गवागमनो नाम यका
 दशोऽध्यायः ॥ १॥ निर्विष्टविषयं स्रष्टुः स दशातमुपयिवा नृणां आसीत्
 सन्ननिर्वाणः प्रदीपादि रिरावापसि तं कर्म मूलमागत्य रामश्रीन्यस्यता

मरण

अतर्कानं प्रा
प

द१

ध१

कीर्ति
उद्ध

मिति। कैकेयीशंकयेवाहपलितच्छमनाङ्गुरा। शर्मणोरातापोरकांतस्य रामे
 स्यात्पुदयश्चुतिः। प्रात्यकं क्लादयामासकृत्येवोद्यानयादयान्॥३॥ तस्या
 निषकसंनारकल्यंतकरतिश्चया। कैकेयीद्वेषयामासशोकोह्लाया
 थिवाशुनिः॥४॥ साकिलाश्वासिताचंडीनव्रतिशंशुतोवरो। उद्वामेवमि
 क्ताहृदिलमभाविवारोगो॥५॥ तायाश्चवदीशोकिनरामेप्रावाजयस
 माः। द्वितीयनसुतास्येष्ठनवेधविक्रुलाश्रियं॥६॥ पित्रादन्तारुदन्
 रामः। प्राकमह्नीप्रत्यपद्यता। पश्चादनायगाकृतितदाज्ञासुदिताग्रहीत
 ॥७॥ दधतामंगलाहोमवसानस्यचवत्काले। ददृशुर्विस्मितास्यस्यसु
 खरागसमंजनाः॥८॥ समीतालक्ष्मणसखः। सत्पुत्रुरुमालापयनाविवे
 शदंडकारणप्रात्यकचसतामनः॥९॥ राजापितृदियागात्रीः। स्मृत्वाशा
 पंसूकर्मजं। शरीरत्यागमात्रेणशुद्धिलानममन्यता॥१०॥ विप्रापितकमा
 रंतप्राज्यममृमितेश्वरं। रंध्रावेष्टणदक्षाणादियामामिषतायया॥११॥ अ

सुविदे

यानाथाः प्रहेतयो मातृ बंधु निवासिनां मोलिराता यथा मासु र्भरतं संसिता
 शुतिः ॥ १२ ॥ शुचा तथा विधुं सुकु कयीत नयः पिबुः ॥ मातृनी कवलं सु स्याः
 श्रियोप्यासीत्यराशु रवः ॥ १३ ॥ ससित्यश्चावगात्रामं कथितानाश्रमालये
 तस्य यशपनमासा मित्र रुदशुर्वसतिष्ठमान् ॥ १४ ॥ चित्रकूटवनसंस्तवक
 स्थितश्चर्गतिगुरोः ॥ लक्ष्म्या निमंत्रयां चक्रत मनुष्ठिष्ट संपदा ॥ १५ ॥ सहि प्र
 थमं लजे तस्मिन्नकृतश्री परिधाद ॥ परिवेत्तारमात्मानामान्वी करणाडु
 वः ॥ १६ ॥ तमशकमपाकडु निदशाश्चर्गिणाः पिबुः ॥ यथाचपा डकपश्चा
 तर्कवृगड्याधिदेवात् ॥ १७ ॥ सविष्टष्टसायसुक्तात्रात्रातिवाविशतुष्टरी
 नंदिया मगतस्यस्यराज्यन्या समिवाचुनक ॥ १८ ॥ दृढतक्किरिति ज्योष्टरा
 ज्यवृत्तापराशु रवः ॥ मातुः पापस्यतरतः प्रायश्चित्तमिवाचरेत् ॥ १९ ॥ रामापि
 सह विदह्या वने वान्यनवर्त्तयन् चचार साचुजः शांता वृष्टे क्का कवतं यु
 वा ॥ २० ॥ प्रलावसं भूतछाय माश्रितः सवनस्यति ॥ कदाचिदं के सीतायाः

सि १

त्र

परस्वामिव

रामे

दृ

शिष्येपि किंचिद्विश्रमात्तारणं विः किल नारदस्य विदद्वारस्य नौ द्विजः
 विद्यापत्तागच्छिन्नप्राप्योरोत्ताग्यमिवाचरत् ॥ २३ ॥ तस्मिन्नाच्छदिषीकां प्र
 रामागमावाधितः ॥ त्रोटः सन् सुसुचतस्मादेकनेत्रव्यायनसः ॥ २३ ॥
 रामश्चासन्नदशवाधरतागमनेषु नः ॥ आशाक्यासुकसारंगं चित्र
 कूटमुलीकदो ॥ २४ ॥ प्रययावातिधायपुवमन्त्रिषिकलपुसः ॥ दक्षि
 णादिशमृद्विषुवाषिकेष्टिवत्ताकरः ॥ २५ ॥ वनौतमनुगहंती विदेहा
 धियातः सुता ॥ प्रतिषिद्धाधिककया लक्ष्मीरिव यणान्मुखी ॥ २६ ॥ शु
 बुसूया ॥ सुष्टनपुण्यगंधनकाननं ॥ सावकारंगरागणपुष्पाष्पानि
 तषष्टद ॥ २७ ॥ संध्यात्रकेपिशस्यविशक्कनामराहसः ॥ अतिष्ठन्मा
 र्गमावृत्त्यरामस्यादारिद्र्यद ॥ २८ ॥ सऊदारतायामध्यामेथिलीलोक
 शोषणः ॥ नतो नैनस्यायादृष्टिमवग्रहइवातारा ॥ २९ ॥ तं विनिष्पिष्यकाक
 ष्ठोपरादुषयतिमुली ॥ गंधनायुविनाचतिवसुक्षयानिचमनुः ॥ ३० ॥ पंचा

आत्मानं

नक्षत्र

ति

पीतक

रुक्

पश्चात्

विष

नक्षत्र

रत्न

काकः

काम

सृष्टा

च

वद्योतातारामः शासनात्कंसकृतमनः। अनपोदृष्टिनिमिषे विंधमधि। प्रकृता
 विवा। २१। रावणावरजातवराय वमदनात्ररा। अतिपेदनिदाघात्तयाली
 वमलयदुग्धे। २२। मासीतामन्निधाववतंदावकथितावया। अत्यारुढाहि
 नारीणामकालजोमनोभवः। २३। कलत्रवांनदंवालेकनीयांसंसज
 धूमो। इतिरामोदृष्टस्यतीदृष्टकधः। शासता। २४। ज्येष्ठानिगमनात्सुव
 तेनायननिर्दिता। सावृजामाश्रयाव्यायानदीबोनयकलनाक। २५। सं
 रंसेमिथिलीहामः कृणामाम्यानितायता। निवोतस्मिन्नितावलोवांघाद
 यइवोदाधः। २६। फलमास्यापदास्यसद्यः। प्राश्यसिपश्यमा। मृगीपरि
 नावाद्याग्रमित्यवेदिव्याकृतः। २७। इत्युक्तामिथिलीतत्तुरंकेनिर्विश
 तीनयात। रूपसूर्यण। रवानामः सहशंप्रत्यपद्यता। २८। लक्ष्मणः प्रथमं
 सुवाकाकिलामकुवादिनी। शिवाघोरसुरंगपश्चात्तुबुधविहृततितं
 २९। पश्यशांलामयूक्षिपंविष्टतामिः प्रविश्यसः। वैरुण्यप्रैतरुक्तेननीय

कृष्ण
 वृषस्त्री
 कुक्कुट
 कोध

प्रकरीकृतः

युग्म

दृष्ट

एतामयोऊयत्तुपसावक्रनरवांभरिणावेणुककशपदणि। अकश
 कारयांयुल्यातायैतज्जयद्वार। ४१। प्राप्पवाशुऊनैछानंखरादिन्यस
 थाविक्ष। रामापक्रममाचारयोःरक्तःपरितनवंतवौ। ४२। मुखवाद्ययवत्तु।
 नांतांनिर्कतायत्तुारादधु। रामासियाथिनांतपातादवानूदमंगलं। ४३।
 उदाशुक्षनापततस्मान्दृष्टान्प्रह्यराष्ट्रवः। निदाध्विजयाशंसांचा।
 पसीतांचलक्षणा। ४४। एकादाशरथिःकामंयाउक्षताःसहप्रशः।
 तेनुयावंतएवाजोतावधाददृशेसते। ४५। असज्जननकाकुष्ठःप्र
 युक्तमथदृषणानवक्रामशुनाचारःसदृषणमिवात्मनः। ४६। तंशारेः
 प्रतिजयादस्वरत्रिंशरसोचमः। क्रमशास्त्रपुनस्तस्यायाश्ममिवोद्य
 युः। ४७। तेनुयाणांसितेवाणेर्यथापूर्वविशुद्धिनिः। आशुदद्वानिगेः।
 पीतरुधिरंचपतत्रितिः। ४८। तस्मिनरामशाराकृत्तबालमदतिरक्तसं
 उद्धितंतदाशान्यवकवाधत्मानकिंवत। ४९। सावाणवर्षिणंरामायाध

संग्रामे

पक्षिति

दि ६१

शि४

न्ये

ता

61

यिवासुरदिषा। अथ बोधय सुधापटु धृष्टाये वरुथिनी ॥ ५० ॥ राघवाश्च विहीमनिं
 रावणं प्रतिरुहमा। तेषां मूर्ध्नि एवैकादशः प्रवृत्तिद्वयान्वतः ॥ ५१ ॥ नियुक्ता
 नम्रसुराश्चानां वक्षस्वधनदानुजः। रामेण निहितं मने पदं दशसुमूर्धसु।
 ५२ ॥ रक्तमाष्टगरूपेण वचो यिवासुराघावा। ऊह्यारसीतापह्नी प्रवया।
 मरुणविघ्नितः ॥ ५३ ॥ तासीताविषिणोऽष्टधूलूनपक्ष्मपश्यतां। प्राणोद
 ग्रिथ्य प्रीते रघुणं कतवन्निति ॥ ५४ ॥ सरावणद्वतां तास्यां वचसारव्याधे। य
 मेषिली। आत्मनः सुमहकर्मवणेशवेद्य संश्रितः ॥ ५५ ॥ तयोऽस्मिन्न। मरणांशप
 वीभूतपिष्टव्यापत्तिशोकयोः। पितरीवाग्नि संस्काराः पुनरावृत्तक्रियाः
 ५६ ॥ वक्षनिर्धनशापस्य कवधस्योपादशतः। सुमूर्धसुराव्यगमस्य समा
 नव्यमानेनेहरो ॥ ५७ ॥ सहवावालिने वीरतत्यादचिरकांक्षिता। क्षाताः स्था
 नश्वादिशसुग्रीवं सम्यवशयत ॥ ५८ ॥ इतस्ततश्च विदहीमावृद्धं नृनो
 दिता। कपयश्चेरु रार्तं स्पर्शमास्य वमतोरथा ॥ ५९ ॥ प्रवृत्ता बुपलयाय

उत्तम

६४

तस्याः संपातिदशनात्तामारुतिः सागरं तीर्षः संसारमिव निर्ममः । दृष्ट्वा
 विचित्रतातेन लंकायां राक्षसीं च तां जानकीं विषवल्लीतिः परीतवमदो
 षधिः ॥ ६१ ॥ तस्मिन्नुत्तिष्ठानमंयुलीयं ददो हरिः । प्रयुजानमिवाबुल्लिख
 दानं दास्यु विडतिः ॥ ६२ ॥ निर्वप्य प्रियं सादशः सीतां रक्षेत्तस्मिन् सुखं
 दाहां प्रीतिं लंकां कृणासादारि नित्यदः ॥ ६३ ॥ प्रत्यनिजाननं च रामायदश
 यच्छती ॥ हृदयं च यमायां नोदद्यात्तद्वृत्तिः ॥ ६४ ॥ सप्राप हृदयं न्य
 म्ममं गिष्यति निमीलितः ॥ अयायाधरं संगा प्रिया लिंगं न निवृत्तिः ॥ ६५ ॥
 शुचारां मः प्रिया दंतं मानत अंगमाशु कः ॥ महासर्वपरिहृणं लंकायाः
 परिखालय ॥ ६६ ॥ सप्रतप्ठुरिनाशाय हरिः सन्ति रघुदुतः ॥ नाकवल्लुवः
 पापारवपि संवाधवर्त्ततिः ॥ ६७ ॥ निर्विष्टमुदाधः ॥ कालं तं प्रोदति तीक्ष्णः
 । मेहाद्राक्षसलाक्ष्म्यवबुद्धिमाविश्य नोदितः ॥ ६८ ॥ तस्मिन्निशाचारे च यं पु
 तिजाक्षरं ददः ॥ कालं रघुसमारब्धः ॥ फलवधंति नीतयः ॥ ६९ ॥ सासु

र ५
 म

बंधमायाम् ॥ तौ लवणं न सिरसा तलादिदोत्रीसीं ग्राघं च न्यायशास्त्रि
 णः ॥ गयते नात्रीयं पथालं काराधयामास पिंगलिः ॥ द्वितीयं दमप्रांका
 रं कर्तुं निरिवचानरः ॥ ११ ॥ रणः प्रवृत्ततत्र नीमः प्लवगरक्तसां दिव्यं
 तितका कृष्णपोलस्य जयाघा घणः ॥ १२ ॥ पादपा विस्मपरिघः शिलानिः पि
 ष्ठज्वरः ॥ अतिशयं न रवत्यासः शिलनममंतगडः ॥ १३ ॥ अथ ग्रामशिरके
 ददशीनां त्रतचतनां ॥ सीतां मायेति शंसीतीत्रिज ॥ तामसमजीवयत ॥ १४ ॥
 कामं जीवति मना य इति ॥ सा विजुहो शुचं प्राग्मवा सत्यमस्या तं जीवि
 तास्मीति लज्जिता ॥ १५ ॥ गरुडा पातविशेषा मवना दसुबंधनं दाशराण्या
 ॥ रिकुणाल्क शिस्व नष्टं दद्वानवत ॥ १६ ॥ ताता बिसेदापोलस्यः शक्त्या व
 क्सिलक्षणं ॥ रामस्वनादाताप्यासी द्विदीर्घदयः शुचा ॥ १७ ॥ समारुति
 समानीतमाहोषधिततव्यः ॥ लकाश्रीणां पुनश्चाक्रविलापाद्यं यंकं शोरे
 ॥ १८ ॥ नादं समेषनादस्य ध्वजश्च दायुधधनं ॥ मघास्य वशरकाला न किंचि

दुर्ग
 विद्यात

५

६५

मि

अथार्यस्य कर्म

त्ययिष्यता ॥ १ ॥ कंतकसिंहीदण्डवत्तुः सुसुः कृताः ॥ रुरोधरामश्च
गीवटंकच्छिन्नमनः शिलः ॥ ८० ॥ अकालाबाधिताश्चाश्रयिष्यन्ते येषु
॥ रामश्च निरतीवासो दीर्घनिद्राश्च वशितः ॥ ८१ ॥ इतराण्यपि रक्षांसि ये
बुधनिरकोटिश्च रक्षांसि समाराधयन्ति तां छाणितनदीष्विव ॥ ८२ ॥ निर्यया
वथापोलस्यः पुनस्तथायमंदिता ॥ अरावणमरामं वाजगदद्येति निश्चि
ता ॥ ८३ ॥ रामं पदातिमालोक्य लोकांश्च वरुथिनः ॥ दक्षिणं पश्यन्तास्मै प्र
जिघांक्षु रं दशः ॥ ८४ ॥ तमाक्षतध्वजपटाव्यामगागामिवायुर्निः ॥ ददस्व तनु
जालं वीजि त्रमध्यमसराद्यवः ॥ ८५ ॥ मातलिस्त्रयमाहं प्रमाणां च तनुच्छदं
॥ यत्रात्यलदलक्लिंध्यमस्राण्याः सुः सुरदिषा ॥ ८६ ॥ श्रान्तान् ददर्शनं प्राप्नुवि
क्रमावसरं विरातां रामरावणायावै रं चरितार्थमिवाभवत् ॥ ८७ ॥ अजातमा
गवाजल्यदेकापि धनदा नुजः ॥ दहाशसयथा पूर्वमावृत्तं वशं वशितः ॥ ८८ ॥
ऊतारं लोकपालानां सुरेश्वरस्य चित्तेश्वरं ॥ रामश्च लितकेला समरातिवक

संगम

पु

वस्तुं रं च गोपं

निः

अवीर्य

श

मन्यतापठे तस्य स्फुरति यो लस्यः सीतामंगमशंसिनि । निचरवा नाधिक कौंधः
शरसावतरे बुद्धिः ॥ ४७ ॥ रावणस्यापिरामासीत् । निवाह दयमाश्रयः । विव
शचुवमारव्याचुसुरागस्य इव प्रियं ॥ ४८ ॥ वचमेव ताया तत्किमसुमासु ।
एति घाताः । आत्मान्य ऊय संशंता वदधवादिनारिव ॥ ४९ ॥ विक्रमयेति
हाराण सामान्या च तदाप्यारपि । ऊय श्रीरत्नराविदिर्मत्तवारणाप्यारिव ॥ ५० ॥
॥ ५१ ॥ कृतप्रति कृतप्रतीति स्यात् । सुक्तां सुरासुरैः । परस्परशरं वाताः पुष्पवृ
ष्टिना सहार ॥ ५२ ॥ अयः शंकुचितारकः शतं मीमथ शत्रवा । हतां विवश्व
तस्यैव हृदया ललितमक्षिपत् ॥ ५३ ॥ राघवोरथमप्राप्तां तामाशं च सुर
धिषः । अर्धचंद्रसुरैर्वीणे शिखरदकदली निवा ॥ ५४ ॥ आमाघं संदाधरा
मोक्षत्राय कधनुर्हरः । ब्राह्ममं प्रिया शोकशल्यनिक्षर्षणौषधं ॥ ५५ ॥ त
द्योमिदशक्षिति नंददृशो दीप्तिवत्सुरवा वपुर्माहारगास्यवकरालफणम
डलं ॥ ५६ ॥ तममंत्रप्रयुक्तनिमेषादिपातयत् । सगवणशिरःपंक्ति

विनिमयेन

रत्नमयः

यमस्त

त

दद

मिदं

मज्ञातवणवेदना एव बालाकप्रतिमवास्तुवीचिन्तिनापतिष्यतः॥ रराऊ
रक्तः कायस्य कंठच्छिदपरंपरा॥ १०० ॥ मरुतापश्यतां तस्य शिरांसि पतिता
न्यपि। मानानातिविशश्चासधुनः संक्षनशकिना॥ अथ मदगुरुपक्षि
लोकपालद्विपानामनुगतमलिष्टं देगंडसिन्नीर्विहाय। उपतप्तम
णिबंधमूर्द्ध्वीपोलस्यरात्रोः सुरलिसुरविमुक्तं पुष्पवर्षपपात॥ २ ॥ यं
ताहारः सपदिसंततकारुण्यमापृच्छराधवमनुष्ठितादवकायी
। नामांकरावणशरांकितककुयष्टिष्वधरिण्यंहरिसहस्रयुततिना
या॥ ३ ॥ रघुपतिरपि ज्ञातावादाविशुद्धाप्रगृह्यप्रियां प्रियसुहृदिविनी
षाणसंक्रमय्यश्रियं वैरिणः॥ रविमुतसंहितनातनानुयातः सासा।
मिषिणानुजविजितविमानरत्नाधिरुदः प्रतापुखरीध॥ इति श्रीरघुवं
शमहाकाव्ये एकविंशतिकां लिङ्गसंज्ञासंज्ञावणवाक्षनामहादशोऽंश
गः॥ ॥ ७॥ ॥ अथात्मनः शदगुणंगुणकः पदं विमानेन विगाहमानः॥ रत्ना

नमः

नानां प्रका
विद्यते येन तेना
शब्दः नामावा
अथैव
उपश्रव

सजीवतर्हि
निपद्यते

सुमीन

आकाश

मग

रम

चंद्र

रः

नि

प

६७

करं वीक्ष्य मिथः सङ्गायं रामातिशयोक्तो हरिश्चिखवाच ॥ वैदहि पञ्चमलया
 दिनं कं माञ्जुनाफनिलमंबुराशिं ॥ छाया पाथनेव शरत्पसन्नमाकाश
 मावि ॥ कृतचारुतारं ॥ गुरारि यक्ताः कपिलनामाधरमातलं संक
 मितवुरंग नदर्थमुदीमवदारयद्भिः पूर्वैः किलायं परिवर्द्धितानः ॥
 गतं दक्षत्यकमरीचायास्मादिष्टदिमत्राशुवातवसूनि ॥ अविधनं वक्रि ॥ नि
 मासावितर्जिषलादनं ज्योतिरुज्ज्वलतन ॥ ताताम वस्त्रं इति पद्यमा
 तं छित्तं दशम्याप्यदिशामहि मा ॥ विलारिवास्यानवक्षणीयमीदृक्
 तयारूपमियत्तयावा ॥ ५ ॥ नानिप्ररुढं बुरुहासाननसंस्कृतमानः प्र
 यमेनक्षत्रा ॥ असुखं गांते चित्तायागनिधः संहृत्य लाकात्पुरुषाधिरो
 ता ॥ ६ ॥ एकच्छिदागोत्रलिदानं गंधांशरण्यमनंशताशामहीक्षः ॥ वृषाशवा
 प्लवितः परेत्यो ॥ धामतिरममममाश्रयता ॥ ७ ॥ रसातलादादितवेन पु
 साशुवः प्रयुक्ताक्षरणि क्रियायाः ॥ अस्यां कं मनः प्रलयप्रवृत्तमु क्तव ॥ का

उक्त

निर्मल

नरणं वदूदगं सुखायणेषु प्रकृतिप्रगाङ्गाः स्वयंतरंगाधरदातदहं॥ अनन्य
 सामान्यकलत्रवृत्तिः प्रिवत्पसौ पाययति च सिद्धः॥ १४॥ ससवमादाय नदी
 सुखांलः संमीलयता विवृता ननदा श्रीमीशारानि सिमयः सरंधिरुर्ध
 वितचंचित्कलप्रवाहान्॥ १५॥ मातंगतक्किः सदासात्यतन्निः तिन्ना नृद्विध
 पश्यममुद्राफनानाकापालसंसर्पितयाय एषा ब्रजति कर्महणचामर
 वं॥ १६॥ वेलानिलाय प्रसृता मुङ्गमादाभि विस्फुर्जितनिर्वीशयाः॥ सु
 यंश्चिसंपर्कसमृद्धरागे र्वज्यत एतमणिनिः फणिष्ठे॥ १७॥ तवाधरस्म
 द्द्विष्टविद्रुमप्रयस्मामतमदासाभि वगात् ऊर्ध्वकिर्याप्रातसुखकथ
 चित्तकलादयकामतिशयवृष्ट्या॥ १८॥ प्रवृत्तमात्रणपयांभिर्मुमावतीव
 गात्रमताघनेनाश्रुता निमृष्टिष्ठमयं समुद्रः प्रमथ्यमानागिरिणा वदूय
 ॥ १९॥ हरादयश्चकनिलस्य वंतवीतमालतालीवतराजितीला आनीति
 वेलालवणाबुराशे हरानिबधेवकलंकारखा॥ २०॥ वेलानिलाकलंकार

मनीदा
 लायते

अवा

लोह

नदीः

पा ४

स्थिति

० अर्चयति

विस्तीर्ण

एतिसंज्ञावयव्याननामायताङ्क।मामकममंडनकालहनेवन्नीवविंबा।
धरबद्धत्वा॥१८॥ एतेवयं सिकतनिन्नकिंशुपथसमुक्तापेटलं पायाय॥
प्राप्तासुहृत्तेनविमानावगात्रकलफलावर्जितपूगमाल॥१९॥ कुरुष्वता
वकरसोरुपश्चान्मा गेष्टिगात्रकणि दृष्टिपातां। एषाविद्गरीतवतःसमु
द्रासंकातनाति। एततीवधूमिः॥२०॥ क्वचित्तथासंचरातसुराणांक्वचि
तद्यतानामरुताक्वचि। यथाविधाममनासालिलाषःप्रवर्तितपश्य
तथाविमानां॥२१॥ आसोमादृष्टदिपदानगधि। श्रिमागगादीचिविमर्द
शीतः॥आकाशवायुर्दिनायोवाताकानांमतिष्विदलवात्सुरवात॥२२॥
कारणवातायनस्यष्टस्यथाचंडिऊबद्धलित्या। आसुचतीवानरणक्षिती
यसुनिन्नविद्यहलायावनाम्॥२३॥ अमीऊनच्छानमापाठविघ्नमद्यासमा
रं। वतवोदजानि। अध्वसतेचीरचृतोयथासंचिराहितान्याश्वममंडला
नि॥२४॥ सेषाष्टलीयत्रविचित्रतावांचंद्रमयातूपुरामकस्यं। अदृश्यत

लंबितेन

वक्त्रेन

त्यसः

सकल

नम

नम

अति

स्थानक

दृष्ट

अति

वत

गवान

कंका

पण्डित

^{नियम} त्वच्चरणारविदविशेषः खदिवबधमोनं ॥ २३ ॥ ^{नमस्कृत} वरहसानीरुयतोपनीता
 तंमार्गमिताः कृपया लतामाश्रयं यत्र कुमशाकुवत्यः शाखा निराव
 र्जितपल्लवाणि ॥ २४ ॥ मृग्यश्च दत्तकिरनिष्ठापकाः स्रवागतिङ्गसमावा
 धयन्तां व्यापारयांत्यादिशिदक्षिणस्यासुत्यक्षराजीनिविलाचनानि ॥ २५ ॥
 एतज्जिरमास्त्यवतः खरसादाविनवित्यं बरलखिवश्चंगं नवंपयोधनै
 मयाचवद्विप्रयोगाश्चुसमविमुक्तं ॥ २६ ॥ गंधश्चक्षरादतपत्त्वलांकाकाद
 वमाध्वजितकसरंच ॥ भिग्नश्चाककाः शिखिनां वयामयस्मिन्विताः प्र
 सहात्यश्चवतः ॥ २७ ॥ प्रवृत्तस्तस्मरतावरात्रोकां पात्ररंतीरुतावापयुढं ॥
 गुहाविमारीण्यतिवाहितानिमयाकथंचिद्वनगर्जितानि ॥ २८ ॥ आसार
 सिकृद्विनिवापयोगात्मा मक्षिणाद्यवविनित्राकाशोष्ठं विडम्बमानासुवकं
 दलैस्त्रिविवाहधमारुणालाचनश्रीः ॥ २९ ॥ उपांतवातीरवातापयुवकं
 पारिलवसारसानी ॥ इरावतीसपिवतीवदेवादसुनिपयासलिजानिदृष्टिः ॥

विकसितेः

स्ता

श्वा

य ५

मयूर

आलिगंत

वनधारा

उष्ण

वेतस

स्पर्शति

स्पर्शति

अतिक्तां तस्मिन्

विद्योग

पृष्ठ

अत्राविष्कृतानिरर्थंगनामामात्यादात्तात्यलके सरणि। ध्वनिद्वयं तस्मिन्
त्रिनातमयाधियसस्पृहमीक्षिताति। १२१ इमानयाशाकलतां वतसीं
नातिरामसं वकावनया। वत्साप्लिबुध्यापरि रयमानः सोमिद्रिणासां
रहं निषिद्धः। १२२ अथ विमानांतरलं विनीनां शुवाश्चनकांच किं किणीनां
प्रसुद्धं तीव्रस्वसुत्यतां त्यागादावरीसारसपं कथस्त्वा। १२३ एषा वया
कोमलमध्यापिष्टा बुसंवर्द्धितबालवृता। आलादयस्युस्सुरवहृत्तसा
रादृष्टाचिरात्यंचवटीमानाम। १२४ अत्रावुगादं मुगया निवृत्तसरगवा
तेन विनीतारवदः। रहस्वद्वयं गनिष्पस्युदीस्मरामिवा नीरयदृष्टुषु
१२५ वृत्तंगमावणपदान्माद्यानः प्रवृत्तायां ननुषचकार। तस्याविलानः
परिशुद्धिदोतालोमासुतेः स्तानपरिशुद्धोऽयं। १२६ त्रतामिद्धमायमनिष्ठ
कीर्तिस्मास्पदमाक्रान्तिमानमार्गीया। वादविगंधिरजोविष्कृतः समं शु
तमे लघिमानमात्मा। १२७ एतस्युतेर्मानिनिज्ञातकासीः पंचाशरोनामवि

यो ४

जोगुल

३२ ३०

आशिष्य
मानः

जोगुल

समीप

प्राप्नोति

दण

जवन

विष

सर्व

काण

नम

ध

एव

हारवारि। आनातिपर्यंतवनं विहरात्तामघातरालकमिदं डलिनं वापुषः पुरा सदना
 ऊरमाववृत्तिश्चरन्मृगेः सार्धं वृषिमीयाता। समाधिनीतेन किलोपनीतं पंचाश
 रायोवनकटबंधं। ४८ तस्यायमंतर्हितसोधनाजः प्रसक्तसंगीः तस्यैव ग
 ष्याषः। वियुक्तः पुष्पकचंद्रशालाः कृणुप्रतिश्रुत्तुर्वराः काराति। ४९ दक्षि
 ष्ठजामध्वतां चतुर्धर्मिमाध्वललाटतपसप्लमर्द्धिः। आसोतपस्यत्परसपय्यी।
 नाम्नासुतीक्ष्णश्चरितनदातः। ५० अमुसदासप्रदितकृणानि व्याजाध्वंसद
 शितामखलानि। नालं विकटुंजनि तं प्रशंकं सुरागना विप्रमाचष्टिताति ४२
 ॥ राचंयमवायुणतिममिषकं पन किंचिप्रतिगृह्यमृद्धी। दृष्टिं विमानव्यवधन
 मुक्तां पुनः सदस्या विषि संनिधात्। ४३ पाषाकमालावलंयं मृगाणां कंडूयिता
 रं कशस्रचिलावं। सन्नोक्तानामनुजस्रुद्धाजः साव्यतरं प्राप्नुमि तः प्रयुक्त ४४
 अदः शरणं शरणं गतामः तापावनं पावनमादितामः। विराय संतप्य समीक्षि
 रभिंयोमंत्रप्रतातनुमप्यदोषीत ४५ छायाविनीताधपरिश्रमेषु चैवियष्टमं ता

वक्षः

यतिस्वनेन

सूत्रः

त

गिरेश्वरसेनक

उत्ता

दृष्ट

श्रुति

70

करी

यफलेषमीषा तस्यातिथीनामधुना सपर्यास्तिसुषुत्रविविधपादेषु धदक्षरासु
नोकारिहरीसुखामौ शृंगाग्रलया बुदवप्रपंकः । बक्षति मेवंधुरगात्रिचक्रः दृष्टः
कैकुत्तातिवधिवरुटः ॥ ४९ ॥ एषा प्रसन्नमिति प्रवादासरिद्धिद्वरंतरतावतवी
। मंदाकिनीनातिनगोपकं वसुक्ता वली कंठगात वन्तमः ॥ ४८ ॥ आसो सुजा
तो वृगिरंतमालः प्रवालमादाय सुगंधियस्य । यदा करपांडकापालाशाली
मया वंतसः परिकल्पिता ॥ ४८ ॥ अतिग्रहवासविनीतसवमपुष्पलिंगा
त्फलवधिवृक्षा वंततपः साधनामतद्वरा विः कृता दयतरप्रतावं ॥ ५० ॥ अ
त्रातिषकायतापाधनातामप्रपिदिहस्तकृतदमपदा ॥ प्रदत्तयामासकिलानु
यैमयात्रिमातसंयंबकमोलिमाला ॥ ५१ ॥ वीरासनेधनिजुषा मृषीणाममी
समक्षसितवेदिसंधः । निवाततिः कंयतया विनातियोगाधिरुहाश्च दशाधि
नोपि ॥ ५२ ॥ वयापुरसो दुपयावितायः सायं वटः श्यामशतिप्रकाशः । राशिम
णीनामिवगारुडानां सपद्मरागः फलितादिनाति ॥ ५३ ॥ कविभूतलेपितिरिदं

कांत

उत्पन्नः

७०

उत्प्रेत

अस

युक्ता

निवास

नीलैर्मुक्तामयीयद्विरिवावुविद्धा। अत्यत्रमालासितपंकजानामिंदीवारेरुक्क
 चितान्तरदा। ५४॥ कविश्वगानां प्रियमानसानां कादंबसंभगवती वपंक्ति
 ॥ अत्यत्रकालागरुदत्तपत्रानक्तिर्बुधश्चंदनकल्यातव। ५५॥ कविप्रसाधं
 प्रमसीतमामिच्छायाविलीनेशवलीकृतदा अत्यत्रश्चत्राशरदत्रालषी
 शंभुश्चिवालकृतनः प्रादशा। ५६॥ कविश्चक्रास्मारगन्धपाणवनस्मांगरागा
 तत्रुरीश्वरम्। पश्यान्वद्यागिविनातिगंगानिन्नप्रवादायमुनातरंगे॥
 ५७॥ कलकासमुद्रपन्थोर्जलसंतिपातेप्रतामनामं किलानिषिका
 तान्त्रावबोधनविनापि नृयसमुत्पजांतामिश्ररीरबंधः॥ ६०॥ त्रुवारसं
 धातशिलादिमाद्रजत्वंजनप्रसरशानत्यवापनेत्रिणां मानसगाचिराण
 त्रणीवकादंबविद्वंगपंक्त्या। ५४॥ नितान्तशुद्धस्फटिकाकायागाविद्वयका
 त्यावसनावलीवांगगरावरत्नजयासामत्यप्रप्यतुदारपरत्नागामषा
 तमिष्याशुप्रतिशेवतिनाकुंदप्रगिंदीवरमालयेवाकृतिदीर्घकलमृगव

नु

वर्म विरुद्ध

समुद्रपद्म

देवप्रतिस्मरणरिवकंवलासा॥ ह॥ पुर्ननिषादाधिपतेरिदंतद्यस्मिन्मयामोलि
मणिंविहायाकटासुबद्धाश्चरुदशुमंत॥ केकयिकामाः फलितामवेति
पायाधारेः पुण्यजनांगनांनिर्विद्वद्माबुजारण्यस्याः॥ ब्राह्मसरः का
रणमावाचिबुद्धिरिवाम्बुद्वारंति॥ ६३॥ जलानियातीरनिषातयूपे
वहत्यायाध्यामवुराजक्षती॥ वुरंगामध्वपुष्ट्यावतीस्मिदिहाकृतिः पुण्य
तरीकृतानि॥ ६४॥ यांसिकातामंगसारवाचितानां पुण्यः पायाभिः परिव
क्षितानां॥ सामान्यभात्रीमिवमानसामसंतावयत्पुत्रराकाशलानां॥ ६५॥ मे
यंमदीयाजननीवातनमात्यनराज्ञासरयुर्विभुक्ता॥ इरेपिसंतंशिशिरा
निलिमीतरंगदसैरुपयुहतीवा॥ ६६॥ युग्मो विरक्तसंक्षमपैरुपेवुरमाद्य
तेष्टारजः पार्थिवसुकिहीता॥ शाकद्वेषमकथितप्रवृत्तिः प्रत्युजातामासरत
ः ससैन्यः॥ ६७॥ अद्यश्रियंपालितसंगरायप्रत्यर्पयिष्यत्यनघांसमाधुः
हवानिवृत्तायष्टाधरादींरक्षितांशामिवलक्ष्मणोमे॥ ६८॥ अमोपुरा

मानसरोवर

कुलके

७१

धा६

मतिज्ञा

कपिशे॥४

आलिङ्गती

सेवात

महिनृज०

同

[illegible]

जि

प्रस्तादस्तुप्रसं
नता

कोष्टयिर्वा
आर्य
यति

वाः समादधुः॥ स्मृतिनिर्दिष्टं पञ्चाङ्गकृताफलेः॥ पञ्चदशे दसवद्वानां व
 सुरनिषकाः॥ १०॥ निषाचधुरामाकमादाहं चादिशङ्कवा॥ ११॥ कीडापत
 मकुं तारः॥ १२॥ शुकादयः॥ लघामाह्लासदादशाद्याथष्टगतयोत
 १०॥ विनदः॥ आंतरन्यसंगज्जदंतासेनं शुचिः॥ मोत्तरकृदमधममनुयय
 विच्छिन्नं॥ तंध्याश्यामैकशांतं तायनिर्निष्पाणयः॥ १३॥ कल्या
 युक्ता नमाः॥ प्रसाधकाः॥ १४॥ तस्य सुक्ता गुणानंदं मे॥ यो सुत्यः
 यैर्वलिः॥ १५॥ पद्मरागाणप्रतामंडलाशानिना॥ १६॥ चंदः॥ १७॥ रागं
 ह्रिनिपतः॥ सुगंधिता॥ समापय्यततश्चक्रः॥ पञ्चविंशतविभुरक्षिः॥ १८॥ आ
 मानः॥ कर्मसिद्धिः॥ सचिह्नदुक्तं वीरसः॥ १९॥ मोक्षद्वयपुत्रः॥ सारंगज्य
 हितः॥ २०॥ तस्मिन् विद्यते॥ २१॥ आयातस्यादाशतीर्णमया विरेराफत
 २२॥ विरेराफतः॥ २३॥ सगज्जकृदव्यप्रमाणितः॥ पार्श्वपत्ति
 वनेषां सदीरितालोकाः॥ सुधर्मानवमां सनां॥ २४॥ धितानसहितं तत्रैजेयै

नी
 स्वकैः
 य

दीरघा ॥ बुडामणिनिरुतष्टपादपीठमहीकितांशवमौच्यः ॥
 धादह ॥ धिगृह्य मवाधमः ॥ लेखासावाडपुष्टः सामयमिवच
 विणा ॥ धिगृह्य मवाधमः ॥ लेखासावाडपुष्टः सामयमिवच
 वन ॥ धिगृह्य मवाधमः ॥ लेखासावाडपुष्टः सामयमिवच
 यदणाय ॥ धिगृह्य मवाधमः ॥ लेखासावाडपुष्टः सामयमिवच
 साधनीसि ॥ धिगृह्य मवाधमः ॥ लेखासावाडपुष्टः सामयमिवच
 तरसङ् ॥ धिगृह्य मवाधमः ॥ लेखासावाडपुष्टः सामयमिवच
 वष्टगती ॥ धिगृह्य मवाधमः ॥ लेखासावाडपुष्टः सामयमिवच
 मुक्तान ॥ धिगृह्य मवाधमः ॥ लेखासावाडपुष्टः सामयमिवच
 श्रीद ॥ धिगृह्य मवाधमः ॥ लेखासावाडपुष्टः सामयमिवच
 वेष्टय ॥ धिगृह्य मवाधमः ॥ लेखासावाडपुष्टः सामयमिवच
 तिः ॥ धिगृह्य मवाधमः ॥ लेखासावाडपुष्टः सामयमिवच

वृकमासः ^{सं} तिनिर्द्विपश्चात्कृताफलेः॥१॥ पबंधेदं सवधानां व
 मारवा ^{सं} किं च धुरामा कमादाहं चादिशजवा ^{१०} कीडापत
 दमाः ^{११} डिः छाः शुकादयः॥ लघामाहा सदादशा यथैष्टगः॥ यो न
 कः॥ किं व्यातरत्यसंगजदंतासेनं शुचि। मोत्तरकृदमधमसुतयथ
 तिमिः ^{१२} तंध्याश्यामैकशांततायनिर्निक्ताणयः॥ ^{१३} पाकल्य
 मनिः ^{१४} पामडः प्रसाधकाः ^{१५} तस्य सुक्तागुणानंदमिः ^{१६} सत्यं
 स्यात्तिः ^{१७} पद्मरागणप्रतामंडलाशानिना ^{१८} चंदस्य ^{१९} रागं
 गान ^{२०} सुगंधिता। समापयततश्च ^{२१} कः ^{२२} पंचविनत्रि ^{२३} उरदि ^{२४} २४
 कमा ^{२५} मृत्तिदंसचिक्कडक ^{२६} वा ^{२७} सी ^{२८} द ^{२९} उप ^{३०} ज ^{३१} न्यः ^{३२} मार ^{३३} रा ^{३४} ग ^{३५} ज
 राय ^{३६} की ^{३७} ल ^{३८} व ^{३९} र ^{४०} ग ^{४१} द ^{४२} स ^{४३} रा ^{४४} ज ^{४५} क ^{४६} क ^{४७} द ^{४८} म ^{४९} दि ^{५०} य ^{५१} णि ^{५२} तिः ^{५३} पा ^{५४} श्र ^{५५} य ^{५६} ति
 ता ^{५७} श्र ^{५८} रि ^{५९} ता ^{६०} लोकः ^{६१} सु ^{६२} ध ^{६३} र्मान ^{६४} व ^{६५} मा ^{६६} स ^{६७} मा ^{६८} र ^{६९} ग ^{७०} धि ^{७१} ता ^{७२} न ^{७३} स ^{७४} दि ^{७५} त ^{७६} त ^{७७} व ^{७८} ने ^{७९} जे ^{८०} ये

न प्रदीपं दवायुं मत्पगातं। पत्रं तं ह्योपचनयं संगताः पश्चिमं क्रतुं विदाधराध
 मा। रोगांति सुपदिश्यं मंत्रिणः। संस्तुतिं त्रिंश्वनिशुद्धमादधुः॥ ५४ ॥ तिः कृतः
 प्रकृति सुखं संपादिराशुतस्य सहधर्मचारिणी। सौधुं हृष्टं शुभं गतं लक्षणा
 प्रतापद्यतनराधियश्रियं। तस्यासुखाविधनारं प्रविपत्तिशकादुधि
 त्तोर्विलोचनजालः प्रथमालितप्रः॥ निवपितः कंकुतसुखवाञ्छितेन वं
 श्याल्लिखेकपद्यमाश्रिरीरणगतीः॥ ५५ ॥ तं सुखं प्रसवसमयाकांक्षिणी
 तां प्रजानां मंत्रं हृदं किति रिव वलोदीजमुष्टिं दधनामालिः साधं हृदं वि
 रमधिर्वर्धेमसिं ह्यमनछाराजीराज्यं विधिवदशिषं हरेखादतडा॥
 ॥ ५६ ॥ ॥ इति श्रीरघुवंशे महाकाव्ये कविश्रीकालिदासकृतो अग्निः
 वस्मन्तोनाम याकानविंशतिमः सर्गः॥ ७॥ ॥ संवत् १५०८ वरषे मागशा
 मासे कृत्तपक्ष प्रतीपदासकं शुक्लपक्षा अष्टम्या वादराजपुरवासकं
 दीसावालाप्यं रात्री जीले स्वितां॥ मयरागा केन पुनिका कल्याणमसु॥
 ॥ वा॥ ॥ श्री॥ सुतनदडो॥ वा॥ श्री॥ ७॥ श्री॥ वा॥ ७॥ वा॥ ७॥ श्री॥ त

अशो २
 यमीनीने

नक ५

१०३

१०३

१२

शुद्धवैश

५२

श्रीनाम प्रणिपत्य विष्णुं वराहं महात्मनः
अविस्मर्त्तुं तं पूर्वोक्तं पवर्गं तरपेचमः॥
स्तुतिर्लिखितं श्लोकः शकुनेषु प्रशस्यते॥१॥